

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ОДЕРЖАННЯ СУБСИДІЙ ОСОБАМИ ПОХИЛОГО ВІКУ**

Виконав: магістрант 3-го курсу, групи 8.2817-з
спеціальності 281 «Публічне управління та
адміністрування»
освітньо-професійної програми
«Публічне управління та адміністрування»
Н.Г. Зюмкіна

Керівник: доцент кафедри соціальної філософії
та управління,
доцент, к.психол.н. Бойко Г.В.

Рецензент: завідувач кафедри соціальної
філософії та управління,
доцент, д.філос.н. Бутченко Т.І.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра соціальної філософії та управління
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
Освітньо-професійна програма «Публічне управління та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри соціальної філософії та
управління

_____ Т.І.Бутченко
« _____ » _____ 2020 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Зюмкіній Наталі Геннадіївні

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Публічно-управлінське забезпечення одержання субсидій особами похилого віку

керівник роботи Бойко Ганна Валентинівна, к.психол.н., доцент,
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «29» травня 2019 року № 804-с

2. Строк подання студентом роботи 20 лютого 2020 року

3. Вихідні дані до роботи Бойко М. Д. Право соціального забезпечення (перевидання) : навч. посіб. Київ : Олан, 2004. 311 с. Кухта М. П. Соціальний потенціал людей старшого віку в Україні : монографія. Київ : КНУКіМ, 2018. 304 с. Управління соціальним і гуманітарним розвитком: навч. посіб.: у 2 ч. / за заг. ред. В. А. Скуратівського, В. П. Трощинського. Київ : НАДУ, 2009. Ч. 1. 456 с.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Проаналізувати стан наукової розробки публічно-управлінського забезпечення одержання субсидій особами похилого віку. 2. Охарактеризувати такі головні поняття дослідження як «публічне управління», «публічно-управлінське забезпечення», «одержання субсидій», «люди похилого віку». 3. Визначити принципи і методи дослідження публічно-управлінського забезпечення одержання субсидій особами похилого віку. 4. Дослідити специфіку людей похилого віку як категорії публічно-управлінського забезпечення. 5. Охарактеризувати методи та форми публічно-управлінського забезпечення людей похилого віку. 6. Дати характеристику житлових субсидій як складової публічно-управлінського забезпечення людей похилого віку. 7. Проаналізувати організацію публічно-управлінського забезпечення одержання субсидій особами похилого віку на прикладі управління соціального захисту населення Запорізької міської ради по Заводському району. 8. Охарактеризувати напрямки оптимізації публічно-управлінського забезпечення одержання субсидій особами похилого віку.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
Рис. 3.1. с. 71, рис. 3.2. с. 71, рис. 3.3. с.72, рис. 3.4. с. 72, рис. 3.5. с. 73, рис. 3.6.
с. 73, рис. 3.7. с. 73, рис. 3.8. с. 75.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Бойко Г.В., доцент кафедри соціальної філософії та управління	29.05.2019	29.05.2019
Розділ 2	Бойко Г.В., доцент кафедри соціальної філософії та управління	24.06.2019	24.06.2019
Розділ 3	Бойко Г.В., доцент кафедри соціальної філософії та управління	23.09.2019	23.09.2019

7. Дата видачі завдання 29 травня 2019 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Березень 2019	<i>виконано</i>
2.	Бібліографічний пошук	Квітень 2019	<i>виконано</i>
3.	Розробка основних положень роботи	Травень 2019	<i>виконано</i>
4.	I розділ	Червень 2019	<i>виконано</i>
5.	II розділ	Вересень 2019	<i>виконано</i>
6.	III розділ	Листопад 2019	<i>виконано</i>
7.	Систематизація висновків	Січень 2020	<i>виконано</i>
8.	Нормоконтроль	Лютий 2020	<i>виконано</i>

Студент _____ Н.Г.Зюмкіна

Керівник роботи _____ Г.В. Бойко

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.В.Заїка

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 88 сторінок, 82 позицій у списку літератури.

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ, ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ОДЕРЖАННЯ СУБСИДІЙ, ЛЮДИ ПОХИЛОГО ВІКУ

Мета дослідження: дослідження методів та форм публічно-управлінського забезпечення одержання субсидій особами похилого віку.

Об'єкт дослідження: люди похилого віку як адресати державної допомоги.

Предмет дослідження: публічно-управлінське забезпечення одержання субсидій особами похилого віку.

Методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування, порівняння, соціальна діагностика.

Новизна дослідження: запропоновано заходи щодо поліпшення публічно-управлінського забезпечення одержання субсидій особами похилого віку

Гіпотеза: розширення методів та форм публічно-управлінських механізмів одержання субсидій підвищить адресність їх надання, застосування тренінгів з навчання одержанню субсидій у роботі з людьми похилого віку дозволить адаптувати механізм одержання субсидій і включити адресатів субсидій до сучасного інформаційного простору.

Висновки: 1. Житлова субсидія як складової публічно-управлінського забезпечення є організаційно-управлінським механізмом життєзабезпечення осіб похилого віку.

2. У зв'язку з проникненням в наше життя інформаційно-комунікативних технологій у багатьох категорій громадян з'являється проблема інформаційної нерівності. Найчастіше від цієї проблеми страждають люди похилого віку.

Застосування тренінгових форм роботи з людьми похилого віку оптимізує формування навичок користування Інтернетом та телефоном, що дозволить забезпечити більшу задоволеність літніми людьми новими формами житлової субсидії та покращить загальне сприйняття системи соціального захисту в цілому.

SUMMARY

Diploma thesis consists of 88 pages, 82 literature sources.

PUBLIC ADMINISTRATION, PUBLIC-MANAGEMENT SUPPORT, RECEIPT OF SUBSIDIES, THE ELDERLY

Research purpose is to study the methods and forms of public-management support for the receipt of subsidies by the elderly.

Research object is the elderly people as recipients of a state aid.

Research subject is the public-management support for the receipt of subsidies by the elderly.

Research methods are analysis, synthesis, induction, deduction, abstraction, comparison, social diagnostics.

Research novelty lies in measures proposed to improve public-management support for the subsidies' receipt.

Research hypothesis is that expansion of methods and forms of public-management mechanisms for receiving subsidies will increase their provision targeting, the use of trainings concerning the subsidies' receipt in working with the elderly will allow to adapt the subsidies mechanism and include their recipients into the modern information space.

Conclusions: 1. Housing subsidy as a component of public-management support is an organizational and managerial mechanism of the elderly's life support.

2. Due to the penetration of information and communication technologies into our lives, many categories of citizens face the problem of information inequality. Most often, the elderly people suffer from this problem.

3. The application of training forms to work with the elderly optimizes the formation of Internet and telephone use skills, which will provide elderly people with greater satisfaction with new forms of housing subsidies and improve the overall perception of social protection system as a whole.

ВСТУП

Актуальність дослідження полягає в тому, що до початку ХХІ століття демографічна ситуація в корені змінилася. На даний час вікова структура населення більшості країн світу, у тому числі і Україні, нагадує вже не стільки піраміду, скільки колону. Для даного типу відтворення населення характерна мала чисельність дітей, осіб молодого і зрілого віку і висока чисельність осіб старших вікових груп [17, с. 245].

Виходячи з цього, проблеми осіб похилого віку на даному етапі розвитку суспільства знаходяться в центрі уваги багатьох соціальних інститутів, соціальних і дослідницьких програм, які спрямовані на забезпечення прийняттого рівня життя людей похилого віку. Одним із заходів реалізації цього є субсидії.

Дослідження одержання житлових субсидій людьми похилого віку обумовлено такими обставинами як економічна криза в країні; стрімке зниження рівня життя населення; зубожіння людей похилого віку; зростання тарифів на житлово-комунальні послуги; необхідність виявлення літніх людей, ідентифікації їхніх проблем і вживанні найбільш ефективних засобів щодо їх усунення.

Похилий вік, як період життя людей, характеризується безліччю корінних проблем, як у медичній сфері, так і у питаннях соціального і особистого побуту. Однією із головних проблем є психологічні труднощі адаптації до нового інформаційного суспільства. Особливі складнощі у літніх людей виникають у зв'язку з необхідністю освоєння сучасних технічних новинок. У цей період перед людьми похилого віку постає багато проблем, так як вони є найменш захищеною та соціально вразливою частиною суспільства і потребують матеріальної, соціальної та психологічної підтримки.

Соціальна незахищеність людей похилого віку впливає із втрати родинних контактів. Дорослі діти відокремлюються від батьків, іноді лише фізично, але частіше з емоційної потреби бути самим собою і мати час і можливість займатися власними проблемами і взаєминами. З віком

загострюється страх самотності, викликаний погіршенням здоров'я і побоюванням смерті.

У похилому віці часто виникають психологічні проблеми, особливо при розриві звичного способу життя і спілкування, що зумовлено виходом на пенсію, при настанні самотності, які ведуть до виникнення емоційно-вольових розладів, розвитку депресії, змін поведінки.

У суспільстві постає проблема надання підтримки літнім людям, які мешкають вдома чи в закладах соціального обслуговування. Завдання держави в цьому аспекті, полягає в тому, щоб створити сприятливі умови для адаптації до нового статусу та подальшого розвитку і реалізації особистісного потенціалу.

Важливим завданням є надання прямої допомоги вразливим верствам населення, насамперед особам похилого віку, у вигляді субсидій, яке довело свою ефективність. Забезпечення первинних матеріальних потреб осіб похилого віку, зокрема адресна допомога держави на оплату житлово-комунальних послуг, сприяє інтеграції літніх людей в сучасне суспільство, попереджає їх виключення з суспільного життя.

Дослідженням проблем людей похилого віку, зокрема психологічних аспектів, присвячені праці Г. Абрамової [1], М. Александрової [3], В. Альперовича [5], О. Краснової [37], Д. Фельдштейна [45] та ін. Вплив біологічного чинника на процес старіння досліджували В. Фролькіс [15], І. Аршавський [70], С. Тітов, В. Крутько [69]; особливості самооцінки в пізньому віці розкривають Л. Бороздіна [10], М. Кларк [18]; соціально-психологічні проблеми дорослості представлені в працях С. Максимової [46], Т. Козлової [31].

Вагомий внесок у вивчення проблеми людей похилого віку зробили українські наукові школи О. О. Богомольця, І. І. Мечникова, В. В. Фролькіса, які досліджували вплив соціальних, психологічних та біологічних чинників на особистість людини похилого віку.

Проте, проаналізувавши доробки науковців із зазначеної проблеми, можемо стверджувати, що всі вони присвячені вивченню певної проблеми людей похилого віку й обмежені предметом тієї галузі науки, у якій відбувається дослідження, мало уваги приділяється науковому обґрунтуванню одержання особами похилого віку житлових субсидій.

Об'єкт дослідження – люди похилого віку як адресати державної допомоги.

Предмет дослідження – публічно-управлінське забезпечення одержання субсидій особами похилого віку.

Мета дослідження полягає в дослідженні методів та форм публічно-управлінського забезпечення одержання субсидій особами похилого віку.

Для реалізації визначеної мети дослідження необхідно вирішити такі наукові завдання:

- проаналізувати стан наукової розробки публічно-управлінського забезпечення одержання субсидій особами похилого віку;
- охарактеризувати такі головні поняття дослідження як «публічне управління», «публічно-управлінське забезпечення», «одержання субсидій», «люди похилого віку»;
- визначити принципи і методи дослідження публічно-управлінського забезпечення одержання субсидій особами похилого віку;
- дослідити специфіку людей похилого віку як категорії публічно-управлінського забезпечення;
- охарактеризувати методи та форми публічно-управлінського забезпечення людей похилого віку;
- дати характеристику житлових субсидій як складової публічно-управлінського забезпечення людей похилого віку;
- проаналізувати організацію публічно-управлінського забезпечення одержання субсидій особами похилого віку на прикладі управління соціального захисту населення Запорізької міської ради по Заводському району;

– охарактеризувати напрямки оптимізації публічно-управлінського забезпечення одержання субсидій особами похилого віку.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що у ньому пропонуються заходи щодо поліпшення публічно-управлінського забезпечення одержання субсидій особами похилого віку.

Гіпотеза: розширення методів та форм публічно-управлінських механізмів одержання субсидій підвищить адресність їх надання, застосування тренінгів з навчання одержанню субсидій у роботі з людьми похилого віку дозволить адаптувати механізм одержання субсидій і включити адресатів субсидій до сучасного інформаційного простору.

Апробація дослідження. Дослідження було апробоване на X Міжнародній науковій конференції «Соціальне прогнозування та проектування майбутнього країни: технології миротворення» з темою: «Житлові субсидії як складова публічно-управлінського забезпечення людей похилого віку».

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку літератури.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОДЕРЖАННЯ СУБСИДІЙ ОСОБАМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

1.1. Стан наукової розробки публічно-управлінського забезпечення одержання субсидій особами похилого віку

Старіння населення вважається феноменом ХХ ст., хоча цей процес почав проявлятися ще в ХІХ ст. й неухильно триває в ХХІ ст., зачіпаючи вже не тільки економічно розвинуті країни світу, а й ті, що розвиваються. За останні десятиліття цей процес набув ознак глобального явища й величезних масштабів. Це простежується в наступному: якщо в 1950 р. чисельність населення похилого віку в світі становила 205 млн. осіб, у 2000 р. – вже 600 млн. осіб, що в 3 рази більше, то до 2050 р. вона знову потроїться й складе 2 млрд. осіб. У світовому масштабі темпи зростання кількості населення літнього віку становлять 2,6 % на рік, тобто значно випереджають темпи зростання населення в цілому, які оцінюються в 1,1 % на рік. Очікується, що до середини ХХІ ст. чисельність людей похилого віку, як і раніше, зростатиме випереджальними темпами порівняно з іншими віковими групами. За прогнозами, в 2047 р. кількість літніх людей у світі перевищить кількість дітей [42].

Україна є однією із тридцяти найстаріших країн світу за часткою осіб віком від 60 років і старше: у 2015 році вона становила 21,8 %, а частка людей у віці від 65 років і старше – 15,5 % від загальної чисельності населення. Згідно з національним демографічним прогнозом, до 2025 року особи віком понад 60 років становитимуть 25,0 % загальної чисельності населення, віком 65 років і старше – 18,4 %, у 2030 році – понад 26 % та понад 20 % відповідно. Довготривалою особливістю старіння населення в Україні є його переважна обумовленість процесом зниження кількості народжених дітей та високим

рівнем передчасної смертності без відчутного збільшення тривалості життя. Старіння населення України, за даними Міністерства соціальної політики, спричинятиме проблеми, пов'язані зі сферою публічних фінансів, функціонуванням ринку праці та системи охорони здоров'я, розвитком соціальних послуг, орієнтованих на літніх людей. До того ж, збільшення частки громадян похилого віку у загальній структурі населення визначає загальні зміни потреб в освітніх, житлово-комунальних, транспортних послугах, відчутно впливає на стосунки в сім'ї й структуру взаємодії на рівні громад [41, с. 68].

Традиційно старість у Київській Русі шанували, ставилися з повагою. Ця повага поширювалася на старших у родині, як до глави клану, роду, старшому в родині; і на одиноких, старих і убогих. В силу культурно-релігійних традицій до останніх завжди було особливе ставлення. Їх сприймали як пілігримів, святих мандрівників, «божих мандрівників», старців в монастирях і пустелях.

З плином історії, населення поволі характеризувала власне ставлення до людей, які не являлися завзятими учасниками трудового та колективного життя, в зазначеній групі перебували і діти і старі люди. Згодом, до дефініції «старий» пристосувалися такі поняття як «старший, мудрий, головний». Літніх людей призначали на постій за чергою (на кілька діб) до різних членів громади, де вони мали змогу отримати нічліг і харчування. Ця форма зберігалася до кінця XIX ст.

Що стосується допомоги, яку надавало суспільство і держава, то до XVII ст. вона, в основному, виявлялася в якості «безразбірливої» милостині. Поступово, з початку XVII ст. провідну роль у підтримці непрацездатних старців починає відігравати держава. Перший закон про відповідальність держави за немічних і незаможних старих був уведений в Англії в 1601 році [14, с. 58].

Державні форми опіки старих громадян під час перебування України у складі Російської імперії полягали у створенні спеціальних притулків і богаділень для убогих людей, а також старих скалічених воїнів. В кінці XIX ст.

століття в справі піклування про старих і хворих непрацездатних осіб в деяких благодійних організаціях, особливу роль відіграло релігійна свідомість.

Першим значним внеском у вивчення проблем старіння стала робота сера Френсіса Гальтона «Вивчення людських здібностей та їх розвитку» (1883 р.), якого цікавили питання інтелектуальної діяльності людини і її трансформації в похилому віці [77, с. 18].

На даний час, актуальність геронтологічної проблематики підтверджується значною кількістю публікацій західних, пострадянських та вітчизняних дослідників. Ми вважаємо за необхідне відзначити, що більшість наявних робіт належить до міждисциплінарної галузі знання – геронтології, в центрі уваги якої перебувають біологічні, психологічні та соціальні аспекти старіння. Увага, насамперед, приділяється теоретичному аналізу теорій успішного старіння та соціальній роботі з літніми людьми, а також проблемам функціонування пенсійної системи [12, с. 235].

В цілому набір проблем старості, що розглядаються західними дослідниками, є широким: міжпоколінні конфлікти (С. Солнік), гендерні відносини в старіючому суспільстві (А. Серенсен), економічний потенціал літніх людей (М. Греллер), соціальні зв'язки в старості (Д. Філд), особливості старіння в сучасному соціальному контексті (І. Кемпер) [53, с. 45].

В пострадянській науці проблеми людей похилого віку досліджуються такими авторами, як: С. Балабанова, Н. Паніна, А. Писарев, З. Саралієва, Н. Сачук, Л. Соловійова, Н. Ковальова, О. Красильнікова та інші. Увага цих науковців зосереджена, насамперед, на дослідженні соціальної роботи з літніми людьми, проблемах їхнього соціального забезпечення та адаптації. Серед вітчизняних вчених, які вивчають геронтологічні проблеми, слід назвати О. Тополь, О. Березіну, Н. Клименюк, Р. Сопко. В своїх наукових працях зазначені дослідники розвивають твердження про те, що соціальні проблеми людей похилого віку, їхній соціальний статус, місце в сучасному суспільстві, в соціальній структурі, в різних соціальних системах, спільнотах, у власній

родині, відносини з іншими віковими групами, вікові особистісні зміни недостатньо досліджені як у вітчизняній, так і в зарубіжній науці та практиці.

Проблему адаптації з різних точок зору досліджували відомі зарубіжні вчені, зокрема П. Сорокін пов'язував її сутність і різновиди з системою цінностей суспільства і окремого індивіда, а також з проблемою соціальної мобільності. Значну увагу адаптації як соціальному явищу приділяли інтеракціоністи (Л. Філіпс), необіхевіористи (Г. Айзенк, Р. Хенкі), психоаналітики (Ф. Ніцше, З. Фрейд, Г. Гартман), антропологи (Е. Вестермарк, А. Редкліфф-Браун, Б. Маліновський) [37, с. 145].

К. Юнг, створюючи альтернативну школу психоаналізу, багато уваги приділяв вивченню проблем «другої половини життя» людини. Для нього середина життя є критичним моментом, коли перед індивідом відкриваються нові можливості для саморозвитку. Людині уже не потрібно встановлювати стільки зовнішніх зв'язків, їй не потрібна прискорена соціалізація. В похилому віці людина в основному зосереджена на внутрішній роботі самопізнання.

А. Адлер вважав, що основною рушійною силою поведінки людини є почуття власної неповноцінності, яке характерне певною мірою для будь-якого індивіда. Особливо гострим це почуття відчувається в дитинстві, коли владні життєві позиції є доступними тільки дорослим. Також воно може загострюватися в похилому віці, що пов'язано з фізичним старінням організму та відчуттям зниження життєвих сил [79, с. 39].

Однією з найбільш цікавих концепцій з погляду проблеми старості є теорія Е. Еріксона, який виділив вісім стадій розвитку особистості. Завдання людини похилого віку полягає в тому, щоб досягти цілісності розвитку свого «Я», впевненості в сенсі життя, а також гармонії. Остання протиставляється дисгармонії, що визначається як порушення цілісності, яке викликає у людини почуття пригніченості та відчаю. Відчай може бути викликаний усвідомленням життєвих невдач і розумінням того, що часу щось змінити вже не залишилося.

Психоаналітикам вдалося розробити чітку теорію адаптації індивіда до соціального середовища, однак вона базувалася на біологізаторських позиціях,

в основі яких була фрейдистська формула структури психіки людини. Неофрейдисти (К.Хорні, Г.Салліван, А.Кардінер та ін.) основним принципом соціальної адаптації вважали культурний детермінізм, сутність якого полягає у визнанні вирішальної ролі соціального середовища як фактора розвитку психіки індивіда і його адаптації до змінених умов буття.

Окремо слід виділити точку зору, якої дотримувався Т. Шибутані, який вважав, що слід розмежовувати соціальну адаптацію особистості і соціальної групи від загальної адаптації до типових проблемних ситуацій і в зв'язку з цим розділяв поняття адаптація і пристосування. Пристосування полягає в повному погодженні індивіда із вимогами зміненого середовища, а адаптація закладається в більш стабільних рішеннях – добре організовані способи і прийоми поступово вправлятися із цими змінами [16, с. 11].

Специфікою соціального захисту осіб похилого віку займається велика кількість вітчизняних науковців, серед яких можна назвати: Е. І. Холостову, В. М. Шахрая, Л. Т. Тюття, І. Д. Звереву, А. І. Капську, І. Г. Зайнишева та ін.

Л. Т. Тюття розглядає перцепцію людей похилого віку громадою та шаблони, які склались стосовно них. Аналізує підготовку особи до настання старіння та приймання нею статусу людини похилого віку [75, с. 478].

В. М. Шахрай визнає, що старі люди або люди похилого віку є суспільною єдністю, якій характерні властиві для неї атрибути, упевненість та досвід, і знаходить час для активного сприйняття у житті суспільства [78, с. 156].

І. Д. Зверева розглядає ступені, на котрих відбувається соціальний захист людей похилого віку та положення оцієї практики. Психолог визнає, що основним у роботі з цією віковою аудиторією є притягнення їх до «соціальної самодіяльності» і розроблювання належних планів та програм.

І. Г. Зайнишев опрацьовує питання старіння як суспільне явище ХХ ст., пояснює базові частини соціальної політики щодо людей похилого віку, окреслює практику і призначення установ соціального обслуговування людей похилого віку [13, с. 114].

А. І. Капська простежує напрямки та задачі соціальної роботи з людьми похилого віку, а ще питання самотності на цій стадії. Розглядає соціальний захист людей похилого віку та напрямки його виконання. Е. І. Холостова в власних опрацюваннях просліджує життєдіяльність людей старшого віку упродовж всього життя, окреслює похилий вік як соціальну проблематику, розглядає відношення до зазначеної вікової групи в суспільстві, сім'ї та ближнього середовища [30, с. 94].

В українській науці визначальна турбота віднесена розгляду правового статусу органів державного управління, питанням організації і функціонування органів виконавчої влади, співвідношенню функцій місцевого самоврядування та його органів з функціями держави.

У наукових дослідженнях В. Б. Авер'янова, В. І. Борденюка, М. Ф. Селівона, В. М. Шаповала уся увага зосереджена на конституційно-правових планах діяльності визначених органів, одночасно проблеми щодо виконання ними державної політики у сфері соціального захисту населення не аналізувались.

Це важливою мірою торкається й урядової політики та публічного управління, які розглядали, зокрема, такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Г. В. Атаманчук, Б. Гурне, Н. Р. Нижник, Г. Райт. У роботах названих практикованих науковців аналізуються повселюдні проблематики державної політики та публічного управління [52, с. 17].

Частково ідеї щодо управління сферою соціального захисту населення висвітлювались в роботах таких авторів: Н. Болотіної, С. Приходька, А. Сіленка, Б. Сташківа, Б. Стичинського [73, с. 60].

Таким чином, процес старіння та проблеми, пов'язані з ним, почали активно розглядатися науковцями на початку ХХ ст. З цього часу людей похилого віку почали виокремлювати в окрему категорію клієнтів зі специфічними характеристиками та потребами. На нашу думку, публічне управління соціальним захистом осіб похилого віку повинне спиратися на комплексний підхід до проблем старіння. Потрібно враховувати як

індивідуальні психологічні властивості осіб, так і соціальні чинники, статус людини похилого віку у суспільстві. Комплексний розгляд проблем людей похилого віку допоможе оптимізувати надання житлових субсидій.

1.2. Характеристика головних понять: «публічне управління», «публічно-управлінське забезпечення», «одержання субсидій», «люди похилого віку»

В нашому дослідженні ми будемо використовувати такі головні терміни і поняття як публічне управління, публічно-управлінське забезпечення, одержання субсидій та люди похилого віку.

Державне управління економічними і соціальними об'єктами, процесами та відносинами є невід'ємною, найважливішою частиною управління суспільством, країною та регіонами. Початкове призначення державного управління виявляється у внесенні організуючих, впорядкованих починань у життя, існування суспільства, людей і навколишнього середовища. Згідно з енциклопедією, державне управління – це регулююча діяльність держави в цілому (діяльність представницьких органів влади, виконавчих органів державної влади, прокуратури, судів). Державне управління в широкому розумінні охоплює всю діяльність держави щодо організуючого впливу з боку спеціальних суб'єктів права на суспільні відносини. Функції державного управління (такі, як підбір, розстановка, атестація кадрів, облік і контроль, застосування примусових заходів і заохочення, дисциплінарного впливу, прогнозування, планування, фінансування) тою чи іншою мірою здійснюють багато органів держави: суд, прокуратура, представницькі органи публічної влади [66, с. 157].

Взагалі, термін «управління» означає діяльність із керівництва ким-небудь або чимось. У загальному розумінні управління можна розуміти як цілеспрямований вплив на складну систему. Босак О. З. детально розкриває зміст поняття публічного управління. Автор зазначає, що термін «державне

управління», який використовується в Україні, не є точним відповідником терміна «публічне управління». Якщо розглянути образи самих термінів, то необхідно звернути увагу, що державне управління означає управління державою, а публічне управління – управління публікою і це різні речі [11, с. 115].

До наукового обігу термін «публічне управління» вперше був введений англійським автором Д.Кілінгом у 1972 р. В його розумінні публічне управління є пошуком найкращих способів використання ресурсів задля досягнення основних цілей держави: публічне управління спрямоване на реалізацію прав, свобод та законних інтересів приватних осіб і передбачає якнайповніше застосування владою принципу публічності, тобто відкритості та прозорості діяльності її апарату, право впливу громадян на діяльність органів влади, громадський контроль за діяльністю управлінського апарату тощо. До суб'єктів публічного управління можна віднести органи державної влади, зокрема органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, а також інші суб'єкти у разі делегування їм публічних повноважень [26, с. 605].

Публічне управління, об'єднуючи діяльність державних, муніципальних, неурядових (некомерційних) організацій, фактично являє суспільно-державну систему реалізації загальнонаціональних і місцевих інтересів і виробництва суспільних благ. Звичайно, публічне управління має враховувати автономність особистості, залишаючи їй можливість самостійного вибору. Тому особливого значення набуває рівень зворотних зв'язків, громадський рівень виконання управлінських рішень, де інтерес представляють: 1) групи інтересів (різні громадські фонди, профспілки, етнічні, молодіжні і ін. Організації з певними інтересами, парламентські лобі і ін.); 2) відносини безпосередньо з громадянами (оподаткування, законотворча та правозахисна практика, підготовка і реалізація соціальних програм); 3) взаємовідносини з комерційними підприємствами (їх правове регулювання, державно-приватне партнерство і т.д.). Аналіз взаємовідносин органів державного і муніципального управління з позначеними вище суб'єктами суспільних

відносин виводить нас безпосередньо до політичної складової їх діяльності [20, с. 111].

Оскільки публічне управління – це не тільки адміністративний, але й політичний процес, то його системне розуміння включає дії формальних та неформальних акторів, залучених до процесу прийняття і виконання рішень, і формальних та неформальних структур, створених для сприйняття і виконання цих рішень.

Уряд разом з бюрократичним апаратом є найважливішими, але не єдиними акторами цього процесу. Останній включає також діяльність неурядових організацій, аналітичних мозкових центрів, релігійних лідерів, фінансових інститутів, політичних партій, груп інтересів і т.д. Як різновид соціального управління, публічне управління складається з державного (суб'єктом виступає держава в особі відповідних структур) та громадського (суб'єктами є недержавні інституції) управління. При цьому державне управління розглядається у вузькому розумінні, а до громадського управління можна також віднести органи місцевого самоврядування [8, с. 84].

На думку Л. Новак-Каляєвої публічне управління – це діяльність органів державного управління, органів місцевого самоврядування, представників приватного сектору та інститутів громадянського суспільства в межах визначених законом повноважень і функціональних обов'язків (планування, організації, керівництва, координації та контролю) щодо формування та реалізації управлінських рішень, що стосуються всього суспільства, політики розвитку держави та її адміністративно-територіальних одиниць. Публічне управління забезпечує значне підвищення ефективності управлінської діяльності внаслідок високого рівня громадської підтримки та консолідації суспільства навколо спільних цілей, воно пов'язане з демократичними цінностями, принципами верховенства права, поваги до гідності людини, недискримінації, рівності, справедливості, безпеки, ефективності [64, с. 144].

На думку Ю. Шарова, в європейському дискурсі поняття «публічне (державне) управління» можна розглядати у трьох вимірах: урядування як

процес колективного вироблення та реалізації стратегічних рішень на основі механізмів консенсусу формування й узгодження політики та координації дій ключових учасників; адміністрування як чіткий розподіл повноважень і обов'язків між учасниками процесу та інформаційно-комунікативне забезпечення вертикальної та горизонтальної координації дій між суб'єктами врядування; менеджмент як сукупність процесів, що спираються на інституційну основу адміністрування і спрямовані на забезпечення виконання стратегічних рішень, прийнятих у системі врядування, за рахунок використання раціональних управлінських технологій, методів, засобів і форм управління [81, с. 7].

Публічне управління є різновидом суспільно корисної діяльності, яка здійснюється певною сукупністю суб'єктів, зокрема органами державної влади [47, с. 96].

Державно-управлінський процес – це свідомо і цілеспрямована послідовна діяльність, яка пов'язана з реалізацією державно-владних повноважень суб'єктами державного управління, завдяки чому відбувається зміна суспільних станів, подій і явищ. Він являє собою сукупність неперервних дій та функцій, які пов'язані між собою та спрямовані на забезпечення досягнення цілей держави. Державно-управлінський процес зосереджений на впровадженні в життя державної стратегії та політики і є голосним способом реалізації суб'єкт-об'єктних відносин на державному рівні, де суб'єктом державного управління є система державної влади у вигляді спеціально утворених органів, між якими розподілені певні функції державного управління, а об'єктом державного управління є все суспільство. Його можна розглядати як процес вироблення та реалізації регулюючих, організуючих і контролюючих впливів у будь-яких сферах і галузях суспільства, що покладений в основу діяльності органів державної влади та управління. Характеристики і властивості даного процесу безпосередньо пов'язані із становленням і розвитком системи державної влади та суспільства й відображають як їх особливості, так і особливості відповідних державно-

управлінських (суб'єкт-об'єктних, суб'єкт-суб'єктних і об'єкт-суб'єктних) відносин у часовому вимірі [21, с. 96].

Забезпечення – це сукупність заходів і засобів, створення умов, що сприяють нормальному протіканню економічних процесів, реалізації намічених планів, програм, проектів, підтримці стабільного функціонування економічної системи і її об'єктів, запобігання збоїв, порушень законів, нормативних установок, контрактів [65, с. 75].

Публічно-управлінське забезпечення – це сукупність правових механізмів на державному рівні, які є обов'язковими і примусовими та утворюють юридичну основу, яка застосовується для реалізації державної політики у певній сфері [23, с. 115].

Публічно-управлінське забезпечення є важливим інструментом здійснення державного управління, а державне управління, як вид діяльності – це безперервний процес прийняття управлінських рішень на всіх рівнях. Особливу увагу слід звернути на вивчення процесу прийняття рішень, коли суб'єктом виступає держава в особі виконавчого або представницького органу [71, с. 213].

Реалізація функцій держави покладена на посадову особу органу місцевого самоврядування.

Посадова особа – це особлива категорія службовців державних органів, діяльність яких має владно-розпорядчий характер і спрямована на організацію та забезпечення ефективної праці службовців, інших учасників службових відносин. Державною посадовою особою є фізична особа, що заміщає на підставах та в порядку, встановленому законодавством, посаду в державному органі або органі місцевого самоврядування, в державній або муніципальній установі, в іншій державній або муніципальній організації, що реалізує компетенцію відповідного органу, установи або організації, що діє у відносинах з іншими, в тому числі не підпорядкованими йому організаційно суб'єктами від його (її) імені і наділене в цих відносинах внутрішніми і (або) зовнішніми організаційно-розпорядчими та (або) охоронними публічно-владними

повноваженнями, а також зовнішніми представницькими повноваженнями [74, с. 548].

Службу в органах місцевого самоврядування слід розглядати як професійну, на постійній основі діяльність громадян України, які займають посади в органах місцевого самоврядування, яка спрямована на реалізацію територіальною громадою свого права на місцеве самоврядування та окремих повноважень органів виконавчої влади, наданих законом. Посадова особа місцевого самоврядування – це особа, яка працює в органах місцевого самоврядування, має відповідні посадові повноваження щодо здійснення організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій і отримує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету [58].

Державна соціальна допомога – це система виплат у грошовій або натуральній формі, яка надається найменш захищеним категоріям населення. Державна соціальна допомога орієнтована на громадян, об'єктивні можливості яких не дають їм змоги підтримувати суспільно визнані рівень та спосіб життя, тобто це населення з низькими доходами (наприклад багатодітні сім'ї) та соціально незахищені люди (наприклад інваліди з дитинства) [27, с. 150].

Одним із видів державної соціальної допомоги є субсидія для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг

Житлова субсидія – це безповоротна адресна державна соціальна допомога громадянам – мешканцям домогосподарств, що проживають в житлових приміщеннях і не можуть самостійно сплачувати за житлово-комунальні послуги, платити за витрати на управління багатоквартирним будинком [59].

Одержання субсидій – це допомога в грошовій або натуральній формі, що надається за рахунок коштів Державного бюджету, місцевих бюджетів або зі спеціальних фондів фізичним особам.

Надання субсидій населенню здійснюється на основі соціальних стандартів. Соціальні стандарти – це сукупність людських потреб, достатніх для збереження нормального способу життя, притаманного для більшості

населення країни, і зумовленого її історичним, культурним та економічним розвитком і практично наявним на конкретний момент часу. Це орієнтири оптимального (для даного етапу розвитку суспільства) стану соціального розвитку. Соціальні стандарти використовуються під час розробки та реалізації державної соціальної та економічної політики; як нормативна база й інструмент для розрахунку бюджетної потреби на соціальні цілі, для аналізу фактичного виконання цього бюджету; як нормативна база для системи адресного соціального захисту населення; для оцінки якості життя населення й умов для зростання його чисельності [25, с. 38].

Люди похилого віку – генерація осіб старшого віку, в якій відповідно до класифікації виділяють чотири підгрупи: 1) власне похилого віку (55 – 64 роки); 2) старі (65 – 74 роки); 3) дуже старі (75 – 84 роки); 4) престарілі (85 років і старші). У деяких випадках виокремлюють підгрупу довгожителів (понад 100 років). Крім фізичного віку слід враховувати і соціальний вік, функціональні, етичні та статеві ознаки [13, с. 229].

Специфіка періодизації Д. Бромлея полягає в розгляді кожної фази старіння з точки зору соціального статусу людини, який з'являється, розвивається та зникає протягом життя. Цикл старіння складається з трьох стадій: 1. «відхід від справ» (65 – 70 років); 2. старість (70 і більше років); 3. хвороблива старість і смерть (максимум 110 років) [3, с. 179].

Поняття «людина похилого віку» стійко асоціюється з населенням пенсійного віку. Часто вживається термін «літні люди», який у більшості випадків має те ж саме значення, що і люди похилого віку [43, с. 175].

Громадянами похилого віку є особи, які досягли пенсійного віку, що встановлений статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», а також особи, яким до досягнення зазначеного пенсійного віку залишилося не більш як півтора року. Враховуючи особливості реалізації пенсійної реформи в Україні починаючи з 1 січня по 31 грудня 2018 року право вийти на пенсію мають: в 60 років – особи, які мають страховий стаж не менше 25 років, в подальшому необхідний страховий стаж буде

збільшуватися щорічно на рік; в 63 роки – якщо страховий пенсійний стаж менше 25 років, але більший за 15. Тобто вийти на пенсію до 31 грудня 2018 року можна при наявності страхового стажу від 15 до 25 років. Відповідно, у 2019 році – від 16 до 26 років; в 2020 році – від 17 до 27 років і т.д. Щорічно необхідний стаж буде збільшуватися на один рік до 2028 року. З 1 січня 2019 року при відсутності відповідного мінімального стажу (15 років) вихід на пенсію можливий тільки в 65 років [56].

З поняттям «люди похилого віку» тісно пов'язані терміни «старість» та «старіння». Старість є заключним періодом вікового індивідуального розвитку (онтогенезу), що настає закономірно. Старіння розглядається як руйнівний процес, що протікає в результаті наростаючої з віком дії зовнішніх та внутрішніх чинників, які ушкоджують і призводять до недостатності фізіологічні функції організму [49, с. 103].

Таким чином, нами було уточнено основні поняття роботи. Під публічно-управлінським забезпеченням одержання субсидій ми будемо розуміти діяльність органів державної влади спрямовану на реалізацію соціальної політики в сфері адресної допомоги громадянам, які потребують підтримки в оплаті житлово-комунальних послуг. Люди похилого віку – це статево-вікова категорія громадян, яка характеризується набором специфічних фізичних та психологічних характеристик.

1.3. Принципи і методи дослідження публічно-управлінського забезпечення одержання субсидій особами похилого віку

Для більш об'єктивного і точного описання теми ми використовуватимемо певний набір наукових принципів та методів, які дозволяють більш детально розкрити проблему публічно-управлінського забезпечення одержання субсидій особами похилого віку.

У ході нашого дослідження ми будемо використовувати такі принципи як:

1. Принцип об'єктивності – орієнтує дослідника на отримання інформації, яка характеризує об'єкт, що вивчається без врахування побажань суб'єкта, який досліджує тему, його світоглядних, політичних, моральних і інших позицій. Об'єктивність є для кожної розсудливої людини основною установкою пізнання. Необхідно свідомо керуватися цією установкою, орієнтуватися на об'єктивність, тому що в повсякденній діяльності постійно доводиться стикатися з думками, посиленнями на думки інших людей, на достовірні дані, які тим не менше можуть виявитися неточними [4, с. 388].

Дотримання даного принципу дозволить нам об'єктивно вивчити становище людей похилого віку в суспільстві та сутність проблеми одержання субсидій.

2. Принцип системності – потребує розмежування зовнішньої і внутрішньої сторін матеріальних систем, сутності і її прояву, дослідження різних сторін предмета, їх єдності, розкриття форми і змісту, елементів і структури, випадкового і необхідного. Цей принцип направляє мислення на перехід від явищ до їх сутності, до пізнання цілісності системи, а також необхідних звуків предмета, що розглядається з предметами, які його оточують [38, с. 158].

Даний принцип дозволить ретельно вивчити об'єкт нашого дослідження, визначити сутність проблем людей похилого віку, розглянути їх у сукупності та розкласти на окремі складники.

3. Принцип історизму – розширює і поглиблює уявлення про пізнання даного предмета. Історизм базується на уявленнях про сутність розвитку, про прогрес, синтезування, взаємозв'язок якості і кількості, причинності і т. д. Цей принцип дозволить визначити причини виникнення проблем у сфері публічно-управлінського забезпечення одержання субсидій, їх наслідки та способи подолання.

4. Принцип розвитку, або діалектичний принцип – розглядає будь-яке явище соціального життя, той чи інший процес в розвитку з погляду основних законів діалектики. Цей принцип є складною системою, яка складається з більш

простих принципів, таких як принцип єдності історичного і логічного, принцип шляху від абстрактного до конкретного, від явища до суті, принцип критеріальності практики і т. д. Даний принцип дозволить розглянути сам процес розвитку публічно-управлінського забезпечення одержання субсидій людьми похилого віку, які виникають у зв'язку з невинним технічним прогресом [4, с. 400].

5. Принцип синергізму – передбачає розробку дієвого механізму отримання високого і постійно зростаючого ефекту синергії. Тобто цей принцип дозволяє виділити в дослідженні такі важливі ефекти як: дифузія – проникнення ідей в сусідні області; резонанс, коли ідея стимулює зміни в сусідній області. Принцип синергізму стимулює творче мислення і інтуїцію. Даний принцип дозволить нам творчо підійти до визначення напрямків оптимізації публічно-управлінського забезпечення одержання субсидій у вирішенні досліджуваної нами проблеми [38, с. 30].

Використання даних принципів допомагає уникнути суб'єктивності та неточності при проведенні дослідження, орієнтує на всесторонній аналіз досліджуваного об'єкту. Керуючись зазначеними принципами, ми намагались вивчати досліджуване нами явищу враховуючи специфіку його історичного розвитку та прогресу.

Реалізація вище зазначених принципів стає можливою лише за допомогою загально логічних методів, таких як аналіз, синтез, абстрагування та індукція.

Аналіз – це прийом мислення, зв'язаний з розділенням об'єкта, що вивчається на складові частини, сторони, тенденції розвитку і способи функціонування з метою їх відносно самостійного вивчення. Синтез – прямо протилежна операція, яка полягає в об'єднанні раніше виділених частин в ціле з метою отримати знання про ціле шляхом виявлення тих суттєвих зв'язків і відносин, які об'єднують раніше виділені в аналізі частини в одне ціле. Розгляд публічно-управлінського забезпечення як системи, яка складається з окремих,

взаємопов'язаних підсистем, дозволить нам більш глибоко дослідити дане явище.

Абстрагування – це процес уявного виділення, вичленовування у контексті дослідження певних ознак, властивостей і відношень конкретного предмета або явища, що цікавлять, й одночасне відволікання від інших властивостей, ознак, відносин, які в даному контексті не істотні.

При використанні індуктивного методу думка рухається від знання часткового, знання фактів, до знання загального. В основі індукції лежать індуктивні висновки, які не дають достовірного знання. Такі висновки наводять думку на відкриття загальних закономірностей. У буквальному значенні індукція і означає наведення.

Прийомам, протилежним індукції, є дедукція. У дедуктивному висновку рух думки йде від знання загального до знання часткового. Сам термін «дедукція» означає процес логічного висновку за правилами логіки. В науковому дослідженні індуктивні і дедуктивні прийоми мислення органічно пов'язані [4, с. 374].

Головним методом дослідження в роботі є порівняння. Порівняння – це один з найбільш поширених методів пізнання. Воно дозволяє встановити схожість і відмінність предметів і явищ дійсності. В результаті порівняння встановлюється спільне, що притаманне двом або кільком об'єктам, а виявлення спільного є сходинкою на шляху пізнання закономірностей і законів.

Для того щоб порівняння було ефективним, воно повинно відповідати двом основним вимогам. Перша: порівнювати потрібно лише такі явища, між якими може існувати певна об'єктивна спільність. Друга: для пізнання об'єктів їхнє порівняння повинне здійснюватись за найбільш важливими і суттєвими ознаками.

За допомогою порівняння інформація про об'єкт може бути отримана двома шляхами. По-перше, вона може виступати в якості безпосереднього результату порівняння. По-друге, дуже часто отримання первинної інформації не виступає в якості головної цілі порівняння, цією ціллю є отримання

вторинної, або похідної інформації, яка є результатом обробки первинних даних. Найбільш розповсюдженим і важливим способом такої обробки є висновок по аналогії, коли уподібнюють нове одиничне явище іншому, відомому і подібному з ним одиничному явищу та розповсюджують на перше раніше отриману інформацію [38, с. 27].

Крім загальнонаукових методів в ході дослідження ми будемо використовувати емпіричні методи дослідження – спеціальні способи пізнання і окремих областей реального світу, притаманних тій чи іншій конкретній системі знань.

Основою для класифікації методів може служити мотиваційна характеристика способів впливу на стан і поведінку особистості, групи або спільноти.

Соціальна діагностика – це процес дослідження соціального об'єкту, явища шляхом виявлення та вивчення причинно-наслідкових зв'язків, відносин, що характеризують його стан і тенденції розвитку. Діагностика зазвичай передує іншим технологічним процедурам публічного управління [6, с. 58].

Систему методів соціальної діагностики умовно можна поділити на дві основні групи: методи проведення діагностичного дослідження та методи аналізу діагностичної інформації, визначення пріоритетності проблем.

Методи першої групи дозволяють отримати найбільш достовірну інформацію про явище, об'єкт дослідження. До їх числа відносяться наступні методи: збір первинної інформації, ознайомлення з документальними і статистичними матеріалами; діагностична бесіда; спостереження; інтерв'ю; анкетування; тестування та ін.

На початковому етапі проведення діагностики доцільно використовувати метод збору первинної інформації, ознайомитися з наявними документами та статистичними матеріалами. Досліджуючи те чи інше соціальне явище, важливо вивчити відповідні нормативні документи, довідки, звіти.

Поширеним методом соціальної діагностики є бесіда. Її обслідицький, клінічний характер дозволяє отримати достовірну інформацію, уточнити деякі припущення і відновити більш широкий контекст походження симптомів.

Особливим методом проведення діагностичного дослідження є спостереження. Воно дозволяє отримати значну інформацію про клієнта, про його психологічні особливості, оцінку ним конкретної ситуації, його ставлення до оточуючих тощо [80, с. 115].

Наступним важливим емпіричним методом є експеримент, тобто апробація знання досліджуваних явищ у контрольованих або штучно створених умовах. Даний метод вивчення об'єкта полягає в тому, що дослідник активно і цілеспрямовано впливає на нього шляхом створення штучних умов чи застосування звичайних умов, необхідних для виявлення відповідних властивостей. Під самим терміном «експеримент» потрібно розуміти науково створений дослід, спостереження досліджуваного явища у певних умовах, що дають можливість багаторазово відтворювати його під час повторення цих умов. Експеримент є важливим елементом наукової практики і вважається основою теоретичного знання, критерієм його дійсності.

Як особливий різновид експерименту слід відзначити мислений експеримент. Він займає проміжне місце між звичайним експериментом і теорією. Переваги його полягають в тому, що в ньому поєднуються сила реального експерименту (цілеспрямована, фіксована трансформація конкретного об'єкта дослідження з метою виявлення нової властивості) з силою логічного міркування (ідеалізація, виключення всіх побічних впливів, намагання до всезагальності й необхідності доведення) [6, с. 84].

Метод експерименту і спостереження часто поєднується з описом предмета, тобто з фіксуванням різними засобами результатів дослідження та накопичення нового емпіричного знання. Під час опису характеризуються суттєві і несуттєві сторони предмета. Як загально-науковий метод опис застосовується найчастіше при вивченні одиничних, індивідуальних об'єктів, щоб отримати про них найбільш повні і точні відомості. У процесі

експерименту і спостережень дослідник отримує наукові факти, тобто елементи, які і складають основу наукових знань, об'єктивні закономірності явищ.

З методом спостереження стикаються такі методи діагностики, як інтерв'ю, анкетування, тестування. Фахівець може проводити спостереження під час інтерв'ю, а також, коли чекає відповіді на запитання анкети або тестового завдання. Інтерв'ю дозволяє отримати додаткову діагностичну інформацію про соціальний об'єкт. Виділяють два типи інтерв'ю: вільне і формалізоване. При вільному типі фахівець не здійснює великого впливу на спрямованість бесіди, а лише зрідка задає респонденту навідні запитання. В ході формалізованого інтерв'ю роль фахівця, який його проводить, значно активніша. В даному випадку респондент лише відповідає на його питання.

Діагностичний метод анкетування призначений для виявлення думок і конкретних фактів у великого кола осіб. При проведенні анкетування необхідно враховувати наступні вимоги: повинна бути сформульована зрозумілою мовою мета дослідження; запитання анкети повинні бути короткими і простими, по можливості передбачати однозначні відповіді «так» або «ні»; питання повинні бути розташовані в логічному порядку; доцільно анкетні питання групувати для полегшення подальшої обробки інформації. Діагностичний тест націлений на отримання більш поглибленої інформації за допомогою питань, проєктивних малюнків, геометричних фігур і інших дослідницьких матеріалів, розроблених і апробованих фахівцями. Існують тести, які дозволяють визначити рівень тривожності особи, ступінь її товариськості і комунікабельності, можливості стресостійкості [34, с. 145].

Після проведення діагностичного дослідження необхідно приступити до аналізу діагностичної інформації, а в ряді випадків і до визначення пріоритетних проблем. Дана технологічна процедура діагностики має свої методи. До їх числа фахівці відносять: метод класифікації; метод кореляції, метод порівняльного аналізу проблем; метод конвент-аналізу; експертні методи

парних і множинних порівнянь, ранжування альтернатив; метод диференціації та ін.

Таким чином, в ході цього дослідження ми будемо спиратися на загальнонаукові та емпіричні методи дослідження. А також в даній роботі ми будемо додержуватись таких принципів: об'єктивності, системності, історизму, розвитку та синергізму.

Проаналізувавши стан наукової розробки публічно-управлінського забезпечення одержання субсидій особами похилого віку, ми зробили висновок, що соціальні проблеми старості та старіння виникли разом з розвитком суспільства. Першим значним внеском у дослідження старості стала робота Ф. Гальтона, його наукові пошуки продовжили К. Юнг, А. Адлер, Е. Еріксон, Дж. Холла. На початку 50-х рр. ХХ ст. в науковий обіг Р. Хевігхерстом і Р. Альбрехтом було введено поняття геронтології. Адаптація як соціальне явище досліджувалася інтеракціоністами (Л. Філіпс), необіхевіористами (Г. Айзенк, Р. Хенкі), психоаналітиками (Ф. Ніцше, З. Фрейд, Г. Гартман), антропологами (Е. Вестермарк, А. Редкліфф-Браун, Б. Маліновський). На сучасному етапі дослідженнями проблем людей похилого віку займаються такі науковці, як В. М. Шахрай, Л. Т. Тюптя, І. Д. Зверева, А. І. Капська, І. Г. Зайнишев та ін.

В нашому дослідженні ми будемо використовувати наступні визначення головних понять. Публічне управління – це діяльність органів державного управління, органів місцевого самоврядування, представників приватного сектору та інститутів громадянського суспільства, спрямована на пошук найкращих способів використання ресурсів задля досягнення пріоритетних цілей державної політики. Публічно-управлінське забезпечення – це інструмент здійснення публічного управління, сукупність заходів і засобів, створення умов, що сприяють реалізації державної політики у певній сфері. Одержання субсидій – це надання державою безповоротної адресної державної соціальної допомогою громадянам, матеріальне становище яких, не дозволяє їм самостійно оплачувати житлово-комунальні послуги. Люди похилого віку – це

статево-вікова категорія осіб віком від 55 років, для яких характерне зниження адаптативних можливостей та негативні руйнівні зміни в життєдіяльності організму.

При дослідженні публічно-управлінського забезпечення одержання субсидій особами похилого віку ми будемо керуватися загальнонауковими принципами – об'єктивності, системності, історизму, розвитку та синергізму. Ми будемо використовувати загальнонаукові (аналіз, синтез, абстрагування, індукція, дедукція та порівняння) та емпіричні методи дослідження (опис, вимірювання, порівняння, діагностика, спостереження).

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОДЕРЖАННЯ СУБСИДІЙ ОСОБАМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

2.1. Люди похилого віку як категорія публічно-управлінського забезпечення

Одним з пріоритетних завдань сучасного суспільства є створення гідного життя літнім людям, які становлять п'яту частину населення України. Тому публічно-управлінське забезпечення даної категорії громадян посідає важливе місце в системі соціальної політики держави.

Зміну соціального статусу людини в старості, викликають, перш за все, припинення або обмеження трудової діяльності, трансформація ціннісних орієнтирів, самого способу життя і спілкування, а також виникнення різних труднощів як у соціально-побутовий, так і в психологічній адаптації до нових умов. Це зумовлює необхідність вироблення і реалізації специфічних підходів, форм і методів соціальної роботи з людьми похилого віку.

Тенденція росту чисельності людей похилого віку, на нашу думку, вимагає корінної зміни соціальної політики у відношенні цієї, однієї із найбільш соціально незахищених категорій суспільства, особливо зараз, в умовах переходу до ринкової економіки [79, с. 25].

Зміна соціального статусу людини в старості і при настанні інвалідності в літньому віці, виникнення різних труднощів у соціально-побутовий, психологічній адаптації до нових умов життя зумовлює необхідність вироблення і реалізації специфічних підходів, форм і методів, особливих технологій їх публічно-управлінського забезпечення.

Докорінна зміна ритму життя у літньої людини зумовлена виходом на пенсію, частковою втратою працездатності, фізичною слабкістю, звуженням кола спілкування. Але слід зауважити, що літні і старі люди теж різні. Значна

частина людей похилого віку зберігає не тільки здоров'я і бадьорість, але і свіжий погляд на життя, бажання спілкуватися, приносити користь суспільству, вчитися і заробляти [5, с. 87].

Дуже багато людей працездатного віку зайнято в сфері соціального захисту людей похилого віку. Тому існує необхідність навчати і готувати велику кількість фахівців у соціальній сфері: соціальних працівників, соціальних менеджерів. Люди похилого віку, в свою чергу, зберігаючи трудову і освітню активність, зможуть забезпечувати собі гідний рівень фізичного і культурного життя. Існує необхідність у перегляді соціального штампу «літній – значить безпорадний». Люди похилого віку можуть сприяти розвитку суспільства, завдяки тому, чого немає у інших поколінь – мудрості. Саме мудрість та досвід людей похилого віку можуть бути найпотужнішими чинниками і стимулами розвитку суспільних відносин. Адже мудрість – це і економіка, і політика, і моральність.

Тому для того, щоб успішно працювати з людьми літнього віку, потрібно досліджувати їхнє соціально-економічне положення, особливості характеру, матеріальні і духовні потреби, стан здоров'я, бути добре обізнаним про досягнення науки і практики в цьому напрямку. На думку П. Д. Павленка, зміна соціального статусу людини в старості, як показує практика, перш за все, негативно позначається на її моральному і матеріальному становищі, здійснює руйнівний вплив на психічний стан, знижує його опірність до захворювань і адаптацію до змін навколишнього середовища [49, с. 160].

Правові потреби людей похилого віку значно відрізняються залежно від місця проживання, економічної ситуації, стану здоров'я, расової, етнічної та культурної приналежності та сімейних стосунків. На ступінь ризику виникнення правових проблем також впливають сильна підтримка сім'ї чи громади, безпечне проживання, стабільний дохід та міцне здоров'я.

Крім того, можна виділити такі важливі проблеми як низький рівень соціальної та економічної активності людей похилого віку, що спричинено недостатньою освітньо-професійною мобільністю громадян, низьким рівнем

інститутів і традицій самоосвітньої діяльності. Усе це доповнюється консервативною структурою зайнятості та негнучкістю ринку праці. Крім того, у суспільній свідомості існують стереотипні уявлення про старіння населення як виключно негативний процес.

В Україні громадянами похилого віку визнаються особи, які досягли пенсійного віку, який встановлений статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», а також особи, яким до досягнення зазначеного віку залишилося не більш як півтора року [56].

Люди пенсійного віку – це ті люди, які залишаються поза межами суспільних процесів. Виходячи на пенсію, вони замикаються на домівці та сім'ї, втрачаючи інтерес до громадського життя. Адаптація до змінних умов динамічного соціуму в такому віці є вкрай складною і люди такого віку потребують підтримки та стимулюючих заходів.

Пенсіонери переважно є соціально-незахищеними та часто перебувають за межею бідності. Незважаючи на те, що законодавство України гарантує певні права, проте для літніх людей це не вирішує проблеми доступу до рівних можливостей, забезпечення правового захисту та правової допомоги відповідно до потреб. Старість супроводжується зміною звичних життєвих стандартів, хворобами, важкими душевними переживаннями. Літні люди опиняються на узбіччі життя, поступово ізолюється від суспільства. Обмежується їх життєдіяльність, що спричинено не стільки матеріальними труднощами (хоча і вони відіграють важливу роль), скільки труднощами психологічного характеру. Вихід на пенсію, втрата близьких і друзів, хвороби, звуження кола спілкування і сфер діяльності – все це спричинює збідніння життя, відхід з нього позитивних емоцій, з'являється почуття самотності та непотрібності. Отже, людина похилого віку стає емоційно більш вразливою, вимагає більш чуйного, уважного ставлення, особливо з боку близьких, родичів, працівників медичних, освітніх та соціальних закладів [48, с. 49].

З 60-х років минулого століття здійснено ряд спроб обґрунтувати теоретичні погляди, які узагальнюють досвід і спостереження за процесом

старіння населення і трактують роль літніх людей у сучасному суспільстві.

1. Теорія роз'єднання розглядає старіння як неминуче взаємне віддалення, яке спричинює позбавлення взаємодії між старіючої особистістю та іншими особами. Коли процес старіння завершується, рівновага, яка існувала в середньому віці між особистістю та суспільством поступається місцем новій, яка характеризується видозміненим характером відносин. Поступове руйнування соціальних зв'язків означає підготовку до смерті. Розкривається процес «соціального догляду», під яким розуміють втрату соціальних ролей, обмеження соціальних контактів, ослаблення важливості матеріальних цінностей, пріоритетність внутрішніх переживань.

2. Відповідно до теорії активності, в середньому віці при нормальному старінні повинні по можливості підтримуватися соціальні контакти та активність. При настанні старості особистість повинна зберігати ті ж потреби і бажання, які їй були властиві раніше. Відповідно до цієї теорії, старіння – триваюча боротьба за збереження середнього віку.

3. Теорія розвитку та безперервності життєвого шляху проголошує, що для адекватного розуміння життя людини похилого віку необхідно знати специфіку її колишніх життєвих етапів. Індивідуальний досвід кожного етапу життя готує особистість до набуття і виконання нових соціальних ролей та функцій на наступному етапі. Старість є своєрідним полем битви за збереження колишнього стилю життя. Нормальне старіння можливо при різнобічній адаптації і збереженні колишнього становища.

4. Теорія маргіальності представляє старість як стан девіантності. Положення людей похилого віку – становище вигнанців суспільства, низькі доходи, обмежені можливості. Погляди молодих і зрілих членів суспільства на становище старих людей збігаються: вони не приносять користі суспільству, втратили всі здібності. Основною рисою старості є пасивність. Працездатна і активна частина суспільства повинна розробляти соціальні програми для покращення життя пасивних старих людей.

5. Теорія вікової стратифікації враховує поділ суспільства у віковому та соціальному відношеннях і через цей вимір пояснює характерні особливості різних поколінь, робить наголос на способі життя та загальних особливостях, притаманних певній віковій групі. Це обумовлює висновок, що кожне покоління людей старшого віку унікальне і володіє тільки йому одному властивим досвідом.

6. Теорія меншин і теорія субкультури розглядають соціальні аспекти старості. Перша теорія під людьми літнього віку розуміє групи меншості населення з більш низьким соціально-економічним статусом. Друга – відносить людей старшого віку до особливої субкультури. Причинами для цього є особлива близькість між людьми старшої вікової групи та особливості їх взаємодії з іншими групами населення [16, с. 143].

Наведені теорії розглядають старість з двох протилежних аспектів. З одного боку старість розглядається як неминуче виключення літніх людей з життя суспільства, обумовлене зовнішніми та внутрішніми факторами – економічним становищем людей похилого віку, існуючою в суспільстві віковою стратифікацією, стигматизацією старості, пасивністю літніх людей у порівнянні з молодшими віковими групами, звуженням соціальних контактів, уповільненням розумових процесів, психологічними особливостями людей похилого віку. Але з іншого боку в цих теоріях підкреслюється, що збереження людиною похилого віку активної позиції, підтримка соціальних зв'язків забезпечить ефективну адаптацію до нового соціального статусу і попередить ізоляцію та віддалення від суспільства. Тому ці теорії, на нашу думку, доповнюють одна одну і наголошують на необхідності всебічного вивчення процесу старіння.

В соціології виділяють декілька основних підходів, що розглядають проблеми пов'язані зі старінням.

Функціоналістський підхід зосереджує увагу на рольових змінах, коли люди з більш кращими ресурсами, які дають змогу бути активними в інших ролях, успішніше пристосовуються до старості. В теорії роз'єднання

зазначається, що обмеження спілкування старіючої людини з іншими членами суспільства, коли виникає міжпоколінне роз'єднання є невідворотним [9, с. 205].

Феміністський підхід до вивчення старіння також адресувався до обмежень попередніх теорій і концепцій. Хоча феміністська перспектива різноманітна, її прихильники поділяють спільне розуміння гендерних відносин як сили, яка формує і соціальні організації, і ідентичності в напрямку чоловічих привілеїв і невігідного становища жінок. Основа феміністського підходу - вивчення чоловіків і жінок у відносинах один до одного, які детерміновані відмінностями у володінні владою. Тому даний підхід забезпечує важливу структуру для дослідження не тільки життя жінок, але також життя тих, хто привілейованих в таких вимірах, як раса, етнос, клас або сексуальна орієнтація. Наприклад, дослідження Е. Горвітца і Г. Лі, Дж. Дайера, Р. Говарда показали, що на жінках, більш імовірно, будуть лежати функції турботи про літніх батьків, вони витрачають більше часу на виховання і догляд за домочадцями, ніж чоловіки. Крім того, чоловіки і жінки мають тенденцію брати участь в різних видах дій по догляду і вихованню. Однак більш пізні феміністські розробки розширили область дослідження батьківських функцій турботи [2, с. 97].

Конфліктологічний підхід зосереджує увагу на змаганні старіючого населення з молодшими групами суспільства за збереження влади та впливу. Теорія модернізації стверджує, що статус людей похилого віку зменшується, і вони все частіше відчують соціальну ізоляцію, обумовлену змінами технологічних укладів та модернізації. Відповідно до теорії стратифікації вікових груп, різні вікові групи матимуть різний доступ до соціальних ресурсів, тому вікові норми поведінки диктують доцільність певної діяльності членів вікових груп.

Структуралізм, в широкому розумінні цього терміна, спирається на положення про те, що наша соціальна поведінка, наші відносини і цінності обумовлюються організацією і структурою суспільства, в якому ми всі живемо.

Компоненти соціальної структури суспільства можуть знаходитися в стані консенсусу або ж вступати в конфлікт один з одним.

Для геронтології структурний функціоналізм пропонує дві теоретичні концепції. Одна з них являє собою теорію відчуження, яка досліджує тенденцію поступового відлучення літніх людей від деяких істотних для суспільства функцій і ролей для того, щоб це суспільство могло продовжувати нормально функціонувати. Інша – теорія діяльності, яка виходить з необхідності зберегти активну роль літніх людей, інтегрувати їх у суспільство для його нормального функціонування та сталого розвитку.

Феноменологічний підхід орієнтований на вивчення повсякденності як найвищої реальності, на основі якої формуються усі знання. Відповідно, увагу у дослідженні старіння потрібно приділяти інтерсуб'єктивному світу старіючої людини, інтерпретації нею навколишньої ситуації. В межах цього підходу можна виділити теорію геротрансценденції – вона обґрунтована як особливий вид позитивного старіння – тобто старіння людини включає потенціал для розвитку та розуміння нового погляду на життя, перехід з більш раціонального та матеріального погляду на світ до більш трансцендентного, що в підсумку супроводжується збільшенням задоволеності від життя. У процесі старіння, з позицій цього підходу, люди похилого віку стають менш ексцентричними та почуваються більш мирними, відмовляються від конфліктів і розвивають більш м'які уявлення про правильне і неправильне [40, с. 87].

Міждисциплінарний розгляд старіння передбачає, що воно є динамічним процесом, що задається як об'єктивно біологічними характеристиками, суспільними обставинами соціального життя суб'єкта (ця характеристика, попри зовнішню заданість, є мінливою навіть у межах одного суспільства. Представники одних професій можуть виходити на пенсію в більш ранньому віці (військові, спортсмени), аніж інших), так і суб'єктивними характеристиками, що ґрунтуються на власній інтерпретації суб'єктом соціального світу та відповідній самоідентифікації. класифікація соціальних

ризиків літніх людей, розроблена М. В. Корнілової. Вона виділяє наступні види соціальних ризиків:

- бідність і матеріальне неблагополуччя (у порівнянні з громадянами працездатного віку літні люди мають обмежені фізичні і адаптаційні можливості, що перешкоджають самозабезпеченню);
- погіршення здоров'я (старіння людини супроводжується неухильним збільшенням ризику виникнення захворювань);
- соціальна ізоляція (літні люди часто стають непотрібними суспільству в силу того, що вони не беруть участь в соціальних процесах);
- втрата родинних зв'язків (втрата родинних зв'язків, непотрібність літньої людини його близьким через хворобу і інших причин);
- деформація норм поведінки (життєві проблеми і труднощі стають факторами деформації поведінки літньої людини – замкнутості, агресивності, девіацій);
- ризик шахрайства (надмірна довірливість людей похилого віку провокує дії шахраїв) [39, с. 67].

З переходом у категорію людей похилого віку найчастіше докорінно змінюються не тільки взаємини людини і суспільства, але і такі ціннісні орієнтири, як сенс життя, щастя, добро і зло. Міняється і сам спосіб життя, розпорядок дня, коло спілкування.

З віком змінюється ціннісна ієрархія самооцінки. Всі зміни в цьому віці можна класифікувати на дві сфери. У інтелектуальній виникають проблеми в придбанні нових знань і уявлень, в пристосуванні до непередбачених обставин. Складними можуть виявитися найрізноманітніші обставини: ті, які порівняно легко долалися в молодості (переїзд на нову квартиру, хвороба – власна або когось із близьких людей), тим більше раніше не зустрічалися (смерть одного з подружжя, обмеженість у пересуванні, викликана паралічем; повна або часткова втрата зору). В емоційній сфері – неконтрольоване посилення афективних реакцій (сильне нервово збудження) зі схильністю до

безпричинного смутку, сльозливості. Приводом для реакції може бути кінофільм про минулі часи або розбита чашка [36, с. 354].

На першому етапі зберігається зв'язок з тим видом діяльності, який був провідним для людини до виходу на пенсію. Як правило, цей вид діяльності був безпосередньо пов'язаний з професією пенсіонера. Найчастіше це люди інтелектуальної праці. Цей зв'язок може бути безпосередньою в формі епізодичної участі у виконанні колишньої роботи, може і опосередкованою, через читання спеціальної літератури, написання спеціальної літератури, теми. Якщо ж вона обривається відразу після відходу на пенсію, то людина, минаючи перший етап, потрапляє на другий.

На другому етапі спостерігається звуження кола інтересів за рахунок виконання професійних уподобань.

У спілкуванні з оточуючими вже переважають розмови на побутові теми, обговорення телевізійних передач, сімейних подій, успіхів або невдач дітей і онуків. На третьому етапі головною стає турбота.

Люди похилого віку – це найбільш соціально вразлива частина населення. Їхній дохід звичайно значно нижче середнього, а потреби, особливо в медичному обслуговуванні, дієтичному харчуванні, значно вище. Дуже часто люди похилого віку живуть окремо від родин, і тому їм буває не під силу справитися зі своїми нездужаннями і самотністю. І якщо раніше основна відповідальність за літніх людей лежала на родині, то зараз її все частіше беруть на себе державні і місцеві органи, установи соціального захисту населення.

К.Висьневська-Рошковська виділяє п'ять основних видів життєвої позиції людей похилого віку:

– «Конструктивна позиція». Люди з подібною поведінкою все життя були спокійними, розважливими, веселими. Вони зберігають ці риси і в старості, радісно ставляться до життя, активні, прагнуть допомагати один одному.

– «Залежна позиція». Зазначена норма притаманна людям, які все життя не дуже поклалися на себе, були слабовільними, піддатливими, бездіяльними.

– «Захисна позиція». Люди не бажають до зближення з навколишніми, не прагнуть одержати від кого б то не було допомогу, тримаються замкнуто, відгороджуються від людей, приховують свої почуття.

– «Позиція ворожості світу». Специфічна для людей, які інкримінують середовище і суспільство, які, на їхню думку, винуваті у всіх негодах їх минулого життя. Люди такого типу підозрілі, агресивні, нікому не вірять, не хочуть від кого-небудь залежати, відчувають відразу до старості.

– «Позиція ворожості до себе і свого життя». Люди зазвичай пасивні, схильні до депресії, у них відсутні інтереси та ініціативи. Оттакі люди характеризуються як самотні і непотрібні, своє життя вважають невдалим, до смерті ставляться без остраху [50, с. 125].

Дана типологія відображає реальну картину поведінки і життєдіяльності людей похилого віку. Вона дозволяє об'єктивно підходити до оцінки дій літньої людини, до вибору форм і методів спілкування з нею, зокрема і у формуванні навичок.

Старіння населення України та його наслідки вимагають комплексу реформ політики держави щодо змін на ринках праці та капіталу, сферах охорони здоров'я та освіти, міграції та системи соціального захисту. Фактор старіння населення має бути врахований в усіх сферах державної політики, насамперед соціального захисту, ринку праці, охорони здоров'я, освіти, умов праці тощо. Важливо, щоб в результаті прийняття управлінських рішень акцент робився на заходах зі збереження здоров'я, стимулюванні активності людей похилого віку, підвищенні їх адаптованості до швидких суспільних змін, розширенні їх можливостей та підвищенні здатності отримувати необхідну для них інформацію в умовах сучасного суспільства.

Таким чином, спостерігається тенденція до збільшення чисельності самотніх людей похилого віку і сімейних пар, які не мають дітей або проживають окремо від них. Погіршення стану людей похилого віку супроводжується обмеженням або втратою фізичних можливостей, зниженням певною мірою рухової активності та здатності самообслуговування, зростанням

потреби у сторонній допомозі. Збереження і поліпшення здоров'я літніх людей, запобігання інвалідності, відстрочення періоду, коли людина похилого віку починає потребувати сторонньої допомоги й опіки – першочергове завдання держави. Для забезпечення ефективної адаптації людей похилого віку до суспільства необхідно враховувати психологічні особливості даного вікового періоду розвитку особистості та індивідуальні характеристики літніх людей, зумовлені неоднорідністю їхнього соціального досвіду та життєвого шляху.

2.2. Методи та форми публічно-управлінського забезпечення людей похилого віку

Кожна людина повинна мати можливість реалізувати свій соціальний та духовний потенціал, їй мають бути створені відповідні умови для забезпечення її соціальної і гуманітарної безпеки. Досягти цього можливо лише за умов стабільного соціального і духовного розвитку суспільства, адекватного їм стану політичної та економічної безпеки, як детермінант соціогуманітарної динаміки країни. Стабільний же суспільний розвиток неможливий без подолання в українському суспільстві соціально відторгнутих людей, які стикаються з серйозними перешкодами на шляху до реалізації своїх потреб, повноцінної участі в суспільному, зокрема соціальному і духовному житті. Пріоритетом державної, насамперед, соціальної політики є формування передумов для подолання соціального відторгнення людей і розробка державної стратегії сприяння всебічному соціальному залученню їх до суспільного життя.

Публічно-управлінське забезпечення в сфері соціальної політики здійснюється за допомогою різних механізмів, головними з яких є наступні. Податковий механізм включає надання податкових пільг і пільг по виплатах до соціальних фондів деяких видів діяльності на території територіальних утворень. У сфері зайнятості цей механізм використовується для збереження існуючих (економічно доцільних) і створення нових робочих місць, залучення в трудову діяльність найбільш соціально вразливих категорій населення,

стимулювання професійного навчання і перенавчання. У сфері регулювання рівня життя і соціального захисту – для стимулювання добродійності. Кредитний механізм – надання кредитів (зокрема пільгових) з бюджетів і соціальних фондів на здійснення всіх цих видів діяльності на території територіальних утворень [63, с.309].

Бюджетний механізм – пряме фінансування програм сприяння зайнятості і соціального захисту населення територіальних утворень (особливо, кризових) з бюджетів і позабюджетних фондів і надання ним субсидій, субвенцій і дотацій. Механізм держзамовлення – розміщення на підприємствах територіальних утворень (в першу чергу кризових) замовлень, оплачуваних з державного бюджету. Адміністративний механізм – забезпечення зайнятості і соціального захисту за допомогою різного роду заборонних, дозвільних, обмежувальних і інших заходів. Організаційний механізм – створення при центральних органах влади спеціальних організаційних структур для реалізації державної і регіональної соціальної політики. Правовий механізм – розробка і ухвалення нормативних актів, що регламентують діяльність різних суб'єктів управління в сферах зайнятості, формування рівня життя і соціального захисту населення. Програмний механізм – включення різних територіальних утворень (в першу чергу кризових) у державні і регіональні програми, що сприяють підвищенню зайнятості, рівня життя і соціальному захисту населення [76, с.97].

Відповідно до статті 75 Конституції України єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України. Участь найвищого законодавчого органу у формуванні та здійсненні державної соціальної політики щодо осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах чи зазнали соціального ризику, головним чином полягає у прийнятті законів, які безпосередньо визначають засади державної політики щодо життєзабезпечення громадян, якими встановлюються форми і види організаційно-правових заходів, державні соціальні гарантії, механізм призначення соціальних виплат, а також затверджує загальнодержавні програм

економічного та соціального розвитку, складовими яких є соціальний захист осіб похилого віку.

Український парламент, відповідно до своїх конституційних повноважень, здійснює призначення на посаду та звільнення з посади Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, заслуховує його щорічну доповідь про стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні. Президент України, згідно Основного Закону, є гарантом додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина [33, с. 38-39].

Компетенція Кабінету Міністрів України у сфері соціальної політики визначена Законом України «Про Кабінет Міністрів України». Так, відповідно до даного документу уряд: забезпечує проведення державної соціальної політики, вживає заходів щодо підвищення реальних доходів населення та забезпечує соціальний захист громадян; виступає стороною соціального діалогу на національному рівні, сприяє його розвитку, відповідно до закону проводить консультації з іншими сторонами соціального діалогу щодо проектів законів, інших нормативно-правових актів з питань формування і реалізації державної соціальної та економічної політики, регулювання трудових, соціальних, економічних відносин; забезпечує підготовку проектів законів щодо державних соціальних стандартів і соціальних гарантій; забезпечує розроблення та виконання державних програм соціальної допомоги, вживає заходів щодо зміцнення матеріально-технічної бази закладів соціального захисту інвалідів, пенсіонерів та інших непрацездатних і малозабезпечених верств населення; тощо [57].

Центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямована на координацію та методологічне забезпечення діяльності інших міністерств, місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо соціального захисту літніх громадян є Міністерство соціальної політики.

На регіональному та місцевому рівнях система публічно-управлінського забезпечення осіб похилого віку фактично представлена двовладдям – місцевими державними адміністраціями та органами місцевого

самоврядування. Законодавчо встановлені повноваження в сфері соціальної політики щодо людей похилого віку місцеві державні адміністрації реалізують через відповідні підрозділи, які безпосередньо їм підпорядковані, одним з таких є Департамент соціального захисту населення обласних державних адміністрацій, який утворюється головою обласної державної адміністрації, а також Управління соціального захисту населення, утворене головою районної державної адміністрації відповідно, в межах адміністративно-територіальної одиниці задля виконання соціально-захисних повноважень, в тому числі, соціальної підтримки та надання соціальних послуг особам похилого віку [44].

Серед організаційних механізмів життєзабезпечення осіб похилого віку, важлива роль належить Управлінням праці та соціального захисту населення районних в місті та міських рад, на які покладено апаратні організаційно-правові та наглядові повноваження щодо реалізації державної політики у галузі соціально-вразливих громадян, які потребують допомоги та підтримки з боку держави [72, с. 55].

Система публічно-управлінського забезпечення у сфері соціальної політики включає широкий спектр компонентів і сегментів (елементів, форм, механізмів, систем і інститутів): окремі нормативно-правові елементи, які не втілюються в якійсь організації, а функціонують або самі по собі, або в комбінації з іншими елементами (законодавчі норми трудового і соціального права, тобто кодекс законів про працю, закони про пенсійне забезпечення і охорону здоров'я, які мають характер прямої дії і забезпечують регулювання розмірів пенсій, субсидій і допомог); механізми соціального захисту, які включають окремі комбінації економічних, соціальних, правових і організаційних підсистем, спрямованих на забезпечення певних функцій і видів (сегментів) захисту; інститути соціального захисту, що є організаційно-правовими структурами, призначеними виконувати цільові функції захисту відповідно до чітко визначеного юридичного статусу і економічних можливостей (обов'язкового і добровільного соціального страхування, соціальної допомоги, державного соціального забезпечення).

Державні соціальні гарантії, які містять мінімальні соціальні стандарти в системі соціального захисту, виступають як її елементи (норми прямої дії) і одночасно – як інструменти і механізми довготривалої дії держави в даній сфері. Вони служать еталоном і цільовою настановою для обґрунтування коротко- і довгострокового прогнозування соціальних процесів, визначення цілей і напрямів (пріоритетів) соціальної політики, застосовуються у вигляді критеріїв оцінки фактичного стану соціальної сфери, ефективності заходів у сфері передових соціальних технологій. Така багатофункціональна роль пояснюється їх природою. Державні соціальні гарантії – це зобов'язання держави, встановлені законом і спрямовані на реалізацію конституційних прав громадян [19, с. 157].

Основою державних соціальних гарантій виступають державні мінімальні соціальні стандарти, які є науково обґрунтованими показниками рівня забезпеченості і споживання найважливіших життєвих благ і послуг соціально-демографічних груп населення і регіонів країни. Дана система містить наступні компоненти: соціальні норми і нормативи у сфері доходів населення (прожитковий мінімум, доходи у вигляді мінімального розміру оплати праці і пенсій; мінімальні розміри допомог у системі обов'язкового соціального страхування); стандарти і норми, вимоги якості і технологій надання соціальних послуг (гарантований обсяг діагностичних, лікувальних і профілактичних процедур при наданні медичної допомоги і лікування); механізми застосування і фінансового забезпечення реалізації стандартів; організаційна структура управління (наукове, проектне і статистичне забезпечення розробки і реалізації стандартів), яка містить органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування.

Публічно-управлінське забезпечення осіб похилого віку є цілеспрямованою організаційно-координуючою діяльністю на всіх рівнях державної влади та місцевого самоврядування спеціально уповноважених органів шляхом прийняття ними управлінських рішень щодо розробки та виконання актів законодавства, власних рішень і завдань, створення умов для

функціонування механізмів управління, спрямованих на раціональне та ефективне використання наявних ресурсів з метою забезпечення умов для реалізації державної соціальної політики.

Однією із форм публічно-управлінського забезпечення людей похилого віку є територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг) – це спеціальні державні установи, які здійснюють соціальне обслуговування та надають соціальні послуги громадянам, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги за місцем проживання [60].

Територіальні центри забезпечують безоплатне соціальне обслуговування громадян, які не мають рідних працездатного віку, що повинні забезпечити їм догляд і допомогу. Головними напрямками діяльності територіальних центрів є: виявлення та облік самотніх непрацездатних малозабезпечених громадян, які мають право на соціальне обслуговування; організація соціального обслуговування громадян, надання їм соціально-побутових, психологічних, соціально-педагогічних, соціально-медичних, соціально-економічних, юридичних, інформаційних, інших соціальних послуг.

До структури територіальних центрів входять наступні відділення. Соціальної допомоги вдома – надання соціального обслуговування (надання соціальних послуг) самотнім громадянам, які не здатні до самообслуговування у зв'язку з частковою втратою рухової активності і потребують сторонньої допомоги, соціального обслуговування (надання соціальних послуг) в домашніх умовах згідно з медичним висновком. Соціальний робітник надає різні види соціально-побутових послуг, а саме: приготування (допомога в приготуванні) їжі вдома, годування, доставка гарячих обідів, у тому числі з їдалень, кафе, інших закладів (підприємств) ресторанного господарства; придбання та доставка товарів з магазину або базару, доставка книг, газет, журналів, медикаментів за кошти громадян, які обслуговуються; виклик лікаря, надання допомоги в проведенні періодичних медичних оглядів та госпіталізації, відвідування хворих у закладах охорони здоров'я, організація консультацій

лікарів та інших спеціалістів; допомога у прибиранні приміщення, пранні білизни, дотриманні особистої гігієни, у дрібному ремонті одягу та взуття, забезпеченні паливом; оформлення документів на отримання субсидій на оплату житлово-комунальних послуг та інших видів соціальної допомоги, внесення платежів; читання преси; допомога в обробітку присадибних ділянок; оформлення документів на санаторно-курортне лікування, влаштування до будинку-інтернату, геріатричного будинку-інтернату, пансіонату для ветеранів війни і праці, психоневрологічного інтернату, будинку для ветеранів, інших соціальних закладів; сприяння у забезпеченні необхідними технічними та іншими засобами реабілітації; вирішення за дорученням громадян, які обслуговуються, питань у державних органах, на підприємствах, в установах і організаціях [22].

Соціально-медичних послуг – обслуговує громадян незалежно від їх сімейного стану, які не мають медичних протипоказань для перебування в колективі та потребують соціально-медичних послуг з метою запобігання виникненню та розвитку можливих органічних розладів особи, підтримки її здоров'я. Відділення соціально-медичних послуг надає: соціально-медичні послуги - організація консультацій щодо запобігання виникненню та розвитку можливих органічних розладів особи, підтримка її здоров'я, здійснення профілактичних, лікувально-оздоровчих заходів; психологічні послуги – організація консультацій з питань психічного здоров'я та поліпшення відносин з оточуючим соціальним середовищем, психологічна корекція, методичні поради; інформаційні послуги – надання інформації, необхідної для ліквідації складної життєвої ситуації, що склалася.

Соціально-побутової адаптації – обслуговує громадян незалежно від їх сімейного стану, які мають часткове порушення рухової активності та не мають медичних протипоказань для перебування в колективі та потребують соціально-побутової і психологічної адаптації, надання соціально-побутових, соціально-педагогічних, психологічних послуг з метою усунення обмежень життєдіяльності, підтримання соціальної незалежності, відновлення знань,

вмінь та навичок з орієнтування в домашніх умовах, ведення домашнього господарства, самообслуговування, поведінки у суспільстві, сприяння розвитку різнобічних інтересів і потреб осіб, організації дозвілля і відпочинку.

Відділення соціально-побутової адаптації надають такі види послуг: соціально-побутові послуги – соціально-побутова адаптація осіб похилого віку, інвалідів з метою усунення обмежень життєдіяльності, підтримка соціальної незалежності, навчання трудовим навичкам, адаптація до посиленої трудової діяльності; соціально-педагогічні послуги – організація індивідуального корекційного процесу з відновлення знань, вмінь та навичок з орієнтування в домашніх умовах, ведення домашнього господарства, самообслуговування, поведінки у суспільстві, виховування навичок спілкування, виявлення та сприяння розвитку різнобічних інтересів і потреб, організація дозвілля і відпочинку (проведення лекцій, бесід, зустрічей, створення самодіяльних художніх колективів, гуртків тощо); психологічні послуги – організація надання консультацій з питань психічного здоров'я та поліпшення відносин з оточуючим соціальним середовищем, психологічна корекція, надання методичних порад; інформаційні послуги – надання інформації, необхідної для ліквідації складної життєвої ситуації, що склалася [67, с.159].

Організації надання адресної натуральної та грошової допомоги – організовує роботу із надання натуральної допомоги (одяг, взуття, продовольчі та промислові товари, ліки, гарячі обіди тощо) та побутових послуг (послуги перукаря, швачки, ремонту вікон, дверей, санвузлів, побутової техніки та взуття) на платній та безоплатній основі тим людям, яким ця допомога вкрай необхідна. На обслуговування мають право: громадяни, які не здатні до самообслуговування у зв'язку з похилим віком, хворобою, інвалідністю і не мають рідних, які повинні забезпечити їм догляд і допомогу. Відділення адресної допомоги виходячи з можливостей, наявної фінансової та матеріально-технічної бази безоплатно забезпечує громадян: одягом, взуттям, іншими потребами першої потреби; ліками, предметами медичного призначення; предметами побутової гігієни; продовольчими та промисловими товарами.

В даний час запроваджуються інноваційні моделі соціального обслуговування. Відділення паліативної допомоги самотнім хворим надає послуги в домашніх умовах невиліковно хворим самотнім непрацездатним громадянам. Надаються наступні послуги: лікарська допомога на домі (регулярне спостереження, консультації, лікування симптомів хвороби); медсестринська допомога – проведення лікувальних процедур і маніпуляцій по догляду; соціально-побутові послуги – придбання ліків; психологічна допомога – індивідуальна підтримка тяжко хворої людини та її рідних і близьких, метою якої є максимально повно прожити останній етап життя та налагодити довірливі стосунки з оточуючими людьми; – духовна підтримка, яку надають священнослужителі різних конфесій відповідно до потреб тяжко хворих.

Запроваджена соціально-педагогічна послуга «Університет третього віку». Метою роботи Університету є реалізація принципу навчання людей пенсійного віку та інвалідів впродовж всього життя та підтримка фізичних, психологічних та соціальних здібностей.

Надання послуги має забезпечити: створення умов та сприяння всебічному розвитку людей похилого віку; реінтеграцію людей похилого віку в активне життя суспільства; надання допомоги людям похилого віку в адаптації до сучасних умов життя шляхом оволодіння новими знаннями, зокрема щодо: процесу старіння та його особливостей; сучасних методів збереження здоров'я; набуття навичок самопомоги; формування принципів здорового способу життя; основ законодавства стосовно людей похилого віку та його застосування на практиці; формування та розвитку навичок використання новітніх технологій, насамперед інформаційних та комунікаційних; потенціалу та можливостей волонтерської роботи; підвищення якості життя людей похилого віку, завдяки забезпеченню доступу до сучасних технологій та адаптації до технологічних перетворень; формування практичних умінь і навичок; можливість для розширення кола спілкування та обміну досвідом [55].

Таким чином, головним органом у системі публічно-управлінського забезпечення людей похилого віку є Міністерство соціальної політики України,

компетенція якого поширюється на всі основні галузі соціальної сфери, що дає підстави кваліфікувати це міністерство включно з його персоналом як системоутворюючу й, водночас, інтеграційну установу в структурі інституту соціальної політики. До основних його завдань належить формування та реалізація державної політики щодо: забезпечення державних соціальних стандартів та державних соціальних гарантій для населення; пенсійного забезпечення громадян; загальнообов'язкового державного соціального страхування, проведення соціального діалогу з питань формування та реалізації державної соціальної політики; надання адресної соціальної допомоги вразливим верствам населення та соціальних послуг людям похилого віку.

2.3. Житлові субсидії як складова публічно-управлінського забезпечення людей похилого віку

Важливою умовою функціонування публічно-управлінського забезпечення осіб похилого віку, яка ґрунтується на засадах гуманізму та солідарності поколінь, є організаційно-управлінський механізм, за допомогою якого реалізуються управлінські рішення щодо життєзабезпечення старшої вікової групи. За часи незалежності в Україні на всіх рівнях управління було сформовано систему органів державної влади та місцевого самоврядування, які зобов'язані вирішувати життєво-нагальні проблеми громадян, які зазнали соціального ризику, зокрема, осіб похилого віку.

Організація Об'єднаних Націй визначила вік, після якого людина вважається літньою, – 60 років, а частку проживаючих в країні людей у віці старше 65 років встановила індикатором старіння населення. Сучасні вітчизняні й загальноєвропейські тенденції демографічного розвитку свідчать, що Україну очікує поглиблення процесу старіння її населення на середньо і довгострокову перспективу, навіть за певного підвищення рівня народжуваності в країні.

Необхідність розгляду питання старіння населення як проблеми забезпечення розвитку суспільства та необхідності удосконалення публічно-управлінського забезпечення зумовлена тим, що цей процес спричиняє низку глобальних ризиків: для громадян – небезпека зниження рівня доходів у літньому віці, зростання ризику важких захворювань; для суспільства – потреба у трансформації базових інститутів організації життєдіяльності (інша модель зайнятості, нові моделі пенсійного забезпечення та соціального обслуговування); для держави – необхідність зміни соціального контракту поколінь і вирішення питань забезпечення справедливості розподілу доходів, соціальної інтеграції людей старшого віку та міжпоколінної взаємодії [68, с. 27].

Публічно-управлінське забезпечення людей похилого віку в Україні здійснюється шляхом пенсійного забезпечення, надання соціальної допомоги у грошовому та натуральному вигляді та соціальних послуг, включаючи соціальне обслуговування вдома та в стаціонарних закладах. При цьому державні програми житлових субсидій та пільг, хоча і мають універсальний характер, також охоплюють переважно осіб похилого віку.

Питання призначення житлової субсидії регулюються постановою Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 1995 р. № 848 «Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива», постанови Кабінету Міністрів України від 27 липня 1998 р. № 1156 «Про новий розмір витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива у разі надання житлової субсидії» та постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 409 «Про встановлення державних соціальних стандартів у сфері житлово-комунального обслуговування».

Субсидія є видом адресної безготівкової або готівкової державної допомоги, який надається громадянам для відшкодування витрат на оплату за користування житлом або його утримання та комунальних послуг

(водопостачання, теплопостачання, газопостачання, водовідведення, електроенергія, вивезення побутових відходів), а також на придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива, за наявності різниці між розміром плати за житлово-комунальні послуги і розміром обов'язкового відсотка платежу [59].

Правові ознаки субсидій такі: безготівковий або готівковий характер; безповоротність отримання; адресний характер. У разі підвищення цін і тарифів на житлово-комунальні послуги перерахунок призначених субсидій у межах встановленого терміну здійснюється без звернень громадян. Обов'язкова плата отримувачів субсидій залишається незмінною, підвищення розміру платежів компенсується за рахунок збільшення розміру субсидії. Житлова субсидія є безповотною адресною допомогою, яка надається сім'ї незалежно від форм власності житла.

З 1 травня 2018 року діє нова програма житлових субсидій, яка є перш за все соціально справедливою та більш адресною. Зміни направлені на те, щоб всі ті, хто справді потребує субсидії – її отримали. При цьому вводяться такі механізми, при яких забезпечені люди більше не зможуть отримувати допомогу від держави.

В основу формули розрахунку розміру субсидії взято залежність доходу сім'ї на рівні двох прожиткових мінімумів на особу і витрат, які не перевищують 20% сукупного доходу такої родини.

Формула розрахунку субсидії: середньомісячний дохід сім'ї ділиться на кількість зареєстрованих у житловому приміщенні осіб і визначається середньомісячний дохід на одну особу. Цей дохід ділиться на прожитковий мінімум (з грудня 2019 р. 2027 грн.), ділиться на базовий коефіцієнт 2 і множиться на 20%. Базовими цифрами у формулі є залежність, при якій сім'я з доходом на рівні двох прожиткових мінімумів на особу сплачує за комунальні послуги 20% сукупного доходу. Далі ця залежність застосовується до конкретної сім'ї з конкретними доходами.

Основними недоліками чинної системи субсидій на оплату комунальних послуг є:

– неповний облік доходів членів сімей-одержувачів субсидії, можливість підвищити добробут не особистими зусиллями породжують соціальне утриманство і пасивність;

– незбалансованість повноважень та відповідальності за надання субсидій між органами влади різних рівнів;

– відсутність чітко встановлених джерел фінансування, а в ряді випадків – чіткого розмежування їх між різними категоріями населення;

– зростання судових витрат, пов'язаних з розглядом позовних заяв про дотримання законодавчих актів, що регламентують умови надання субсидій з оплати комунальних послуг.

Ключовим параметром, що обумовлює виконання діючою системою житлових субсидій своїх функцій, є частка житлової субсидії в витратах сім'ї на житлово-комунальні послуги. Одержувачі субсидій оцінюють величину субсидії не стільки в абсолютному, скільки у відносному вимірі – по відношенню до витрат сім'ї на житлово-комунальні послуги. Система житлових субсидій починає в достатній мірі виконувати свої функції соціального захисту і зниження простроченої заборгованості, якщо частка житлової субсидії в витратах сім'ї на житлово-комунальні послуги становить понад 50%.

Чим менше частка субсидії в витратах сім'ї на оплату житлово-комунальних послуг, тим більше число одержувачів, які оцінюють систему житлових субсидій як нездатну справедливо врахувати потребу сім'ї в такій субсидії. Субсидія, яка складає менше 20% доходу сім'ї в її витратах на оплату житлово-комунальних послуг, робить негативний вплив на сприйняття сім'ями системи житлових субсидій в цілому.

Зниження соціальної чутливості системи житлових субсидій відбувається в міру збільшення загального доходу сім'ї. Соціальна чутливість значна на найнижчих градаціях доходів і падає з їх підвищенням. Система житлових субсидій слабо реагує на співвідношення реального доходу сім'ї і величини її

витрат на житлово-комунальні послуги. Все це не дозволяє в необхідній мірі співвіднести розмір субсидії з дійсним матеріальним становищем сім'ї. Але система житлових субсидій значною мірою виконує соціально-психологічну функцію – зниження рівня соціальної напруженості в суспільстві.

Впровадження системи адресних житлових субсидій дозволяє:

- поліпшити фінансування галузі комунального господарства;
- економити кошти місцевих бюджетів;
- здійснити соціальний захист малозабезпечених і середніх верств населення;
- сформувати потреба у населення з високими доходами здійснювати контроль за діяльністю комунальних підприємств і якістю послуг, що надаються.

На відміну від хронічного недофінансування на цілі відшкодування організаціям комунального господарства витрат, пов'язаних з наданням громадянам субсидій, адресна бюджетна допомога нужденним громадянам планується і надається повністю і своєчасно.

Таким чином, житлові субсидії є однією із форм публічно-управлінського забезпечення людей похилого віку, яка полягає в наданні державою адресної фінансової допомоги на сплату житлово-комунальних послуг. Субсидії є безповоротними та не тягнуть за собою зміну форми власності житла.

Дослідивши специфіку людей похилого віку, ми дійшли висновку, що у літньому віці часто виникають психологічні проблеми, особливо при розриві звичного способу життя і спілкування, у зв'язку з виходом на пенсію, при настанні самотності, які ведуть до виникнення емоційно-вольових розладів, змін поведінки. У людей похилого віку виникають значні труднощі при адаптації до нових умов життя і включенні в сучасне інформаційне суспільство. Можна виділити такі наукові теорії, які трактують роль людей похилого віку у соціуму: теорія роз'єднання, теорія активності, теорія розвитку та безперервності життєвого шляху, теорія маргінальності, теорія вікової стратифікації, теорія меншин і теорія субкультури. Люди похилого віку – це

найбільш соціально вразлива частина населення. К. Висьневська-Рошковська виділяє п'ять основних видів життєвої позиції людей похилого віку: конструктивну, залежну, захисну, позиції ворожості до світу або до себе. Спостерігається тенденція до збільшення чисельності людей похилого віку, що обумовлює необхідність розробки ефективних методів публічно-управлінського забезпечення даної категорії населення.

Публічно-управлінське забезпечення людей похилого віку здійснюється за допомогою податкового, кредитного, бюджетного, адміністративного, організаційного, правового, програмного механізмів та механізму держзамовлення. Законодавче забезпечення здійснює Верховна Рада України. Кабінет Міністрів, у свою чергу, розробляє механізми впровадження соціальної політики за допомогою державних соціальних гарантій та стандартів. Міністерство соціальної політики виступає центральним органом виконавчої влади, яке здійснює публічно-управлінське забезпечення людей похилого віку.

Надання населенню житлових субсидій є одним із організаційно-управлінських механізмів життєзабезпечення осіб похилого віку. Основним документом, який регулює дану сферу є постанова Кабінету Міністрів України «Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива». Вона регулює право на одержання субсидії, особливості та принципи розрахунку її розміру. Соціальні нормативи затвердженні постановою Кабінету Міністрів України «Про встановлення державних соціальних стандартів у сфері житлово-комунального обслуговування».

РОЗДІЛ 3

ЕМПІРИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ОДЕРЖАННЯ СУБСИДІЙ ОСОБАМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

3.1. Аналіз організації публічно-управлінського забезпечення одержання субсидій особами похилого віку на прикладі управління соціального захисту населення Запорізької міської ради по Заводському району

Соціальний захист – широке і складне поняття, яке по-різному тлумачиться в різних країнах. Проте, щодо більшості країн справедливо наступне:

– засобом захисту від різного роду соціальних ускладнень і ризиків короткострокового і довгострокового характеру є програми в галузі охорони здоров'я, тривалого догляду, Пенсійного забезпечення, сімейної допомоги, зайнятості, професійної підготовки, боротьби з бідністю, соціальних послуг і соціальної допомоги, а також відстоювання прав соціально вразливих груп;

– ці програми направляються, фінансуються і реалізуються державними, приватними та / або громадським організаціями;

– звичайно регламентовані програми ґрунтуються на страхових механізмах, характерних як для соціального захисту, так і для комерційного страхування, включаючи сплату внесків. Іншими формами традиційної соціального захисту є неофіційні або нерегламентовані заходи по догляду та допомоги з боку найближчий і далеких родичів і громад;

– деякі програми передбачають надання групам, визнаним бідними або уразливими, фінансових і не фінансових ресурсів;

– метою є не тільки боротьба з бідністю, а й захист від основних ризиків, а також захист соціальних прав за допомогою законів і правового регулювання. Пряма соціальна допомога людям похилого віку традиційно здійснюється у

формі пенсій та інших Аналогічних мер фінансової підтримки. При виконанні певних умов, таких як навчання дітей в школі, отримання щеплень, регулярні відвідування лікаря, дідусям і бабусям, зайнятим доглядом за дітьми, можуть виплачуватися грошова допомога, складові або поповнюють дохід сім'ї. Практично всі програми соціального захисту охоплюють, прямо або побічно, літніх людей, навіть те з них, що адресовані іншим групам; в багатьох країнах, що розвиваються, наприклад, грошові допомоги належать представникам корінного населення незалежно від віку [82, с. 472].

Люди похилого віку нерідко виявляються однією з найбільш незахищених груп суспільства; їм загрожує не одна лише втрата джерел доходу, але і немічність, дискримінація, зневажливе ставлення та навіть пряме насильство. Ці ризики можна знизити за допомогою різних заходів соціального захисту, включаючи тривалий медичний догляд, нагляд, проживання з рідними і близькими. З цих причин соціальний захист людей похилого віку невірно зводити до одного лише пенсійному забезпеченню. На практиці більшість державних соціальних схем застосовується в залежності від майнового стану; обмеження кола осіб, які мають право на пільги, дозволяє не тільки скоротити державні витрати, але і забезпечити прийнятний рівень доходу кожному літній людині.

При адресному характері допомоги підтримка виявляється в першу чергу тим літнім людям, які знаходяться в найбільш скрутних обставинах, наприклад, вдовам або літнім людям, які проживають разом з онуками. Вважається, що цільова допомога літнім біднякам дозволяє вести боротьбу з бідністю ефективніше і з меншими витратами, ніж при програмах широкого охоплення. Однак цільова допомога має свої приховані витрати, які можуть вилитися в те, що сама продумана цільова програма на перевірку вплине на рівень бідності не більш, ніж програми ширшого охоплення нужденних верств населення. Іншу труднощі представляє забезпечення справді цільового характеру допомоги найбіднішим людям. У країнах, що займають нижню частину соціально-економічного спектру, літні люди часто живуть разом з сім'ями, і забезпечити

справедливий розподіл коштів, що отримуються між членами сім'ї часом неможливо [32, с. 8].

Тому враховуючи специфіки українського законодавства та регіональної політики в Запорізькій області, доречно розглянути систему управління соціального захисту населення Запорізької міської ради по Заводському району (далі – Управління), яке відповідає безпосередньо за нарахування субсидій людям похилого віку. Зазначене Управління утворюється міською радою і забезпечує в районі виконання покладених на нього завдань.

Управління підпорядковане міському голові, заступнику міського голови з питань діяльності виконавчих органів ради згідно розподілу обов'язків, підзвітне управлінню соціального захисту населення Запорізької міської ради, а також Департаменту соціального захисту населення Запорізької обласної державної адміністрації з питань делегованих повноважень.

Управління виконує наступні завдання:

- соціальної підтримки сім'ї, материнства і дитинства; літніх громадян; ветеранів праці, громадян, які постраждали від політичних репресій; інвалідів; громадян, які зазнали впливу радіації на Чорнобильській АЕС, та осіб, прирівняних до них; громадян, звільнених з військової служби, членів сімей загиблих (померлих) військовослужбовців та інших пільгових категорій громадян;

- здійснення вчасного і регулярного призначення і виплати допомог, компенсацій;

- нарахування населенню Заводського району субсидій на оплату житлового приміщення та комунальних послуг.

Відповідно до покладених на Управління завдань, здійснює такі функції:

1. Заходи соціальної підтримки:

- а) з надання оплати житлово-комунальних послуг – громадянам, які постраждали від політичних репресій, інвалідам, ветеранам Великої Вітчизняної війни, громадянам, які зазнали впливу радіації на Чорнобильській

АЕС і особам, прирівняним до них, багатодітним сім'ям, окремим категоріям громадян, які проживають в Заводському районі міста Запоріжжя;

б) щодо безоплатного проїзду територією м. Запоріжжя незалежно від місця реєстрації на всіх видах міського пасажирського транспорту (крім таксі), на автомобільному транспорті загального користування (крім таксі) міських маршрутів – ветеранам праці, громадянам, які постраждали від політичних репресій, трудівникам тилу; щодо пільгового забезпечення лікарськими препаратами – трудівникам тилу і громадянам, які постраждали від політичних репресій:

- здійснює прийом населення;
- веде облік і підтвердження права громадян на заходи соціальної підтримки;
- формує особові справи одержувачів;
- здійснює ведення єдиної бази даних одержувачів заходів соціальної підтримки та підтримання її в актуальному режимі;
- укладає договори та угоди з підприємствами-постачальниками послуг, кредитними організаціями (банками), поштовими підприємствами;
- проводить розрахунок щомісячних грошових виплат за встановленими Урядом регіональним стандартам вартості житлових і комунальних послуг на 1 квадратний метр загальної площі житлового приміщення, формує виплатні відомості і направляє їх в кредитні організації (банки), в поштові підприємства для зарахування сум компенсації витрат з оплати ЖКП і послуг зв'язку на особові рахунки пільгових категорій громадян;
- формує і направляє в міську раду на фінансування витрат, пов'язаних з виплатою грошової компенсації;
- здійснює контроль стану бази даних (зміна місця проживання одержувача, складу сім'ї, пільгової категорії і т.д.);
- здійснює відшкодування витрат надавачам послуг з надання безоплатного зубопротезування, безкоштовного проїзду на транспорті

загального користування (крім таксі) міських маршрутів, пільгового забезпечення ліками.

2. Організовує роботу з надання окремих заходів соціальної підтримки громадянам, які зазнали впливу радіації на Чорнобильській АЕС і особам, прирівняним до них.

3. Організовує роботу з надання адресної соціальної допомоги на газифікацію домоволодіння (квартири) окремим категоріям громадян за рахунок коштів міського бюджету.

4. Визначає потребу у забезпеченні осіб з інвалідністю та окремих категорій населення технічними та іншими засобами реабілітації, автомобілями, санаторно-курортним лікуванням, у здійсненні компенсаційних виплат, передбачених законодавством України, та направляє узагальнену інформацію Департаменту соціального захисту населення Запорізької обласної державної адміністрації, управлінню соціального захисту населення Запорізької міської ради

5. Організовує роботу з призначення і виплати громадянам адресних субсидій на оплату житлового приміщення та комунальних послуг.

6. Організовує роботу з оформлення і призначенням адресної соціальної допомоги у вигляді адресної соціальної допомоги малозабезпеченим громадянам, які опинилися в екстремальній ситуації, і адресної грошової допомоги для соціальної адаптації.

7. Організовує в рамках переданих повноважень по здійсненню соціального обслуговування на дому громадян похилого віку, інвалідів (в тому числі дітей-інвалідів), які частково втратили здатність до самообслуговування у зв'язку з похилим віком, хворобою, інвалідністю; неповнолітніх; осіб, які постраждали внаслідок надзвичайних ситуацій, збройних міжнаціональних (міжетнічних) конфліктів; здійснення соціально-медичного обслуговування на дому громадян похилого віку та інвалідів, які страждають психічними розладами (в стадії ремісії), туберкульозом (за винятком активної форми), важкими захворюваннями (в тому числі онкологічні) в пізніх стадіях;

стаціонарне обслуговування громадян похилого віку та інвалідів, які потребують соціальної реабілітації.

8. Забезпечує організацію роботи щодо забезпечення відпочинку та оздоровлення дітей.

9. Тісно взаємодіє з громадськими організаціями ветеранів, інвалідів та іншими громадськими формуваннями з питань соціальної підтримки.

10. Організовує і здійснює діяльність з опіки та піклування в межах своєї компетенції [51].

Слід зазначити, що Управління має розгалужену структуру, в штатному розписі в Управлінні працює 44 співробітника, функціонує шість відділів: відділ бухгалтерського обліку та звітності, відділ з організації соціально-побутового обслуговування та нагляду за призначенням і виплатою пенсій, сектор персоніфікованого обліку, відділ прийому громадян, відділ прийняття рішень, відділ грошових виплат та компенсацій.

Для розкриття сутності кваліфікаційної роботи щодо забезпечення одержання субсидій особами похилого віку, слід детально зупинитись на роботі відділу прийняття рішень, який відповідальний за дану процедуру.

Відділ прийняття рішень – відділ в структурі Управління, що має начальника, заступника начальника, сім головних спеціалістів та одного провідного спеціаліста.

Відділ виконує наступні завдання:

– реалізує державну та регіональну політику сфері соціальної допомоги та підтримки населення, забезпечення здійснення рішень органів місцевого самоврядування для реалізації соціального захисту населення району;

– призначення усіх видів державної соціальної допомоги, встановлених законодавством;

– призначення щомісячної адресної безготівкової субсидії для відшкодування населенню витрат на оплату за користування житлом, його утримання і комунальні послуги (водопостачання, тепlopостачання, газопостачання, вивіз побутового сміття);

- призначення адресної готівкової субсидії на тверде та рідке побутове паливо, скраплений газ;

- участь у розробленні та реалізації міських та районних заходів, направлених на соціальний захист населення району.

Його основними функціями є:

- надання мешканцям району всіх видів державних соціальних допомог, субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива;

- приймає рішення про право заявників на отримання всіх видів державної соціальної допомоги, житлових субсидій;

- призначає всі види державної соціальної допомоги, субсидії на оплату житлово-комунальних послуг;

- здійснює перерахунок розміру раніше призначеної державної соціальної допомоги і житлових субсидій в межах встановленого терміну їх призначення без звернення громадян – в разі затвердження нового рівня забезпечення прожиткового мінімуму для призначення допомоги та зміни цін і тарифів на послуги, на оплату яких призначено субсидії; за особистим зверненням громадян – в інших випадках.

- створює бази даних одержувачів усіх видів державної соціальної допомоги, складає реєстри одержувачів субсидій по організаціям, які надають житлово-комунальні послуги.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 1995 р. № 848 «Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива» Управління надає послуги щодо нарахування субсидій, зокрема людям похилого віку.

Тарифи на житлово-комунальні послуги (ЖКП) – опалення і гарячу воду – підвищили в Україні майже в два рази з 1 липня 2016 року. Підвищення тарифів на послуги ЖКП пов'язане з рішенням Кабміну виконати вимогу МВФ за внутрішніми цінами на газ, довівши їх до рівня ринкових: з 1 травня

скасовано пільговий тариф, який використовувався протягом опалювального сезону, а населення і підприємства, що забезпечують опалення і гарячу воду, тепер будуть платити за газ за єдиним тарифом – 6,879 тисячі гривень (близько 270 доларів) за тисячу кубометрів. Уряд планував та реалізував свою ідею щодо зменшення навантаження на малозабезпечені верстви населення через зростання тарифів за допомогою адресних субсидій [54].

Підвищення тарифів влада пояснювала, тим, не прагненням виконати вимогу МВФ для отримання чергового фінансового траншу, а суто практичною мотивацією. Ринкова ціна на газ,

Держбюджет – це гроші тих же українців, тому з їх кишені покривалася різниця. Державні субсидії покликані пом'якшити цей фінансовий удар не тільки по відношенню до малозабезпечених громадян, а й для тих, чий прожитковий мінімум в розрахунку на одного члена сім'ї виявиться нижче допустимої норми. У 2017 році, за словами Прем'єр-міністра, на виплату державних субсидій до Держбюджету буде закладено близько 80 млрд. гривень, що вдвічі більше, ніж в 2016 році.

Паралельно держава розглядає монетизацію державних субсидій як спосіб заощадження енергоносіїв. На даний момент субсидія нараховується на соціальну норму, а гроші переводять на рахунки постачальників послуг. Після монетизації гроші будуть переводити на рахунок конкретної сім'ї в «Ощадбанку». Банк видасть спеціальну карту, якою можна буде оплачувати рахунки за гарячу воду та опалення. Якщо сім'я використовує менше енергоресурсів. І так, дійсно, у жовтні 2019 року Уряд ввів монетизацію субсидій на житлово-комунальні послуги, які передбачають два види нарахувань: або гроші видаються на руки споживачу або безготівкової формі субсидії гроші нараховуються на окремий рахунок в Ощадбанку, звідки щомісяця списуються на суму наданих комунальних послуг.

Ми вже зазначали, що публічно-управлінське забезпечення людей похилого віку в Україні здійснюється шляхом пенсійного забезпечення, надання соціальної допомоги у грошовому та натуральному вигляді та

соціальних послуг, включаючи соціальне обслуговування вдома та в стаціонарних закладах. При цьому державні програми житлових субсидій та пільг, хоча і мають універсальний характер, також охоплюють переважно осіб похилого віку.

За інформацією Управління, за підсумками 2019 року, загальна кількість одержувачів субсидії становила – 4193, з них заявники-пенсіонери – 3077 (з них тільки родини із пенсіонерів – 2557). Також варто зауважити, що в 2019 році готівковою формою отримання субсидії скористалися 3774 споживача, а безготівковою – 419, з них пенсіонери – 305.

Впровадження системи адресних житлових субсидій дозволяє:

- поліпшити фінансування галузі комунального господарства;
- економити кошти місцевих бюджетів;
- здійснити соціальний захист малозабезпечених і середніх верств населення;
- сформувати потреба у населення з високими доходами здійснювати контроль за діяльністю комунальних підприємств і якістю послуг, що надаються.

На відміну від хронічного недофінансування на цілі відшкодування організаціям комунального господарства витрат, пов'язаних з наданням громадянам пільг, адресна бюджетна допомога нужденним громадянам планується і забезпечена повністю і своєчасно [62, с. 412].

Дослідження субсидій на оплату комунальних послуг дозволяє зробити наступні висновки. Споживчі субсидії являють собою порівняно новий підхід до надання соціальної допомоги. Однак навіть цей невеликий досвід надання споживчих субсидій поки залишається в тіні дуже великої розмови про необхідність переведення категоріальних пільг в форму грошових виплат. Разом з тим переклад споживчих субсидій в форму грошових виплат повинен здійснюватися з великою обережністю, оскільки є цілий ряд негативних ефектів, пов'язаних з грошовою формою надання допомоги, і її неефективність при високих рівнях бідності і інфляції.

Система житлових субсидій орієнтована на найбільш вразливі верстви населення, в нашому випадку, на сім'ї пенсіонерів. Перетворення системи підтримки населення при оплаті житла і комунальних послуг сьогодні є найважливішою гарантією забезпечення як фінансової стабілізації житлово-комунального комплексу, так і соціальної справедливості. Крім того, бюджетним витратам надається значна соціальна спрямованість, підвищується прозорість витрачання бюджетних коштів.

Таким чином, ми розглянули статут про Управління соціального захисту населення Запорізької міської ради по Заводському району, його завдання, функції та структуру. Звернули увагу на те, що нарахуванням житлових субсидій займається відділ прийняття рішень при Управлінні, який включає 7 головних спеціалістів, начальника відділу та його заступника. На думку автора, публічно-управлінське забезпечення нарахування субсидії пенсіонерам відбувається на високому рівні, адже заявники всі отримують соціальні послуги, консультації тощо. Слід звернути увагу, що підсумками 2019 року, загальна кількість одержувачів субсидії становила – 4193, з них заявники-пенсіонери – 3077 (з них тільки родини із пенсіонерів – 2557). Також варто зауважити, що в 2019 році готівковою формою отримання субсидії скористалися 3774 споживача, а безготівковою – 419, з них пенсіонери – 305.

3.2. Напрямки оптимізації публічно-правлінського забезпечення одержання субсидій особами похилого віку

Чиновники органів державної влади і місцевого самоврядування, як правило, більш прозаїчні. На сьогоднішній день одними з основних показників, що характеризують доступність ЖКП для населення в регіональних і місцевих законодавчих актах, є:

– частка витрат громадян на оплату житлового приміщення та комунальних послуг в сукупному доході сім'ї (у відсотках);

- частка населення, що одержує субсидії на оплату житлового приміщення та комунальних послуг;
- рівень платіжної дисципліни населення з оплати ЖКП.

На наш погляд, вони теж вельми неоднозначні. Зокрема, в силу того, що при визначенні частки витрат громадян на оплату житлового приміщення та комунальних послуг в сукупному доході домогосподарства застосовуються дані щодо номінально нарахованої заробітної плати, без урахування відрахувань на сплату податків (на доходи фізичних осіб, земельного і на майно фізичних осіб (з 2016 р – податок на нерухоме майно), транспортного податку) і обов'язкових зборів з фізичних осіб (обов'язкового страхування автоцивільної відповідальності та ін.). В результаті, в залежності від майнової забезпеченості домогосподарства, сума грошових коштів, що залишилися в розпорядженні домогосподарства після сплати податків і зборів, виявляється істотно менше сукупного доходу, використовуюваного для визначення частки витрат на оплату житлового приміщення та комунальних послуг.

Таким чином, на наш погляд, важливо не тільки і не стільки те, яку частку сукупного доходу сім'я витрачає на оплату ЖКП, скільки яка сума грошових коштів залишиться в розпорядженні домогосподарства після сплати податків і обов'язкових зборів і оплати ЖКП, чи вистачить її для забезпечення хоча б мінімального стандарту життєзабезпечення.

Слід також зазначити, що всі ці показники тісно пов'язані між собою. У тому числі і за допомогою субсидії на оплату житлового приміщення та комунальних послуг.

Дійсно, якщо сплативши ЖКП у домогосподарства не залишиться коштів для забезпечення, хоча б, фізичного виживання (придбання мінімального набору продуктів харчування, ліків, одягу та засобів особистої гігієни), швидше за все, воно не буде оплачувати ЖКП або не оплатять їх в повному обсязі, тобто матимуть заборгованість.

У той же час, згідно з правилами надання субсидій, вони надаються громадянам при відсутності у них заборгованості з оплати жилого приміщення

та комунальних послуг або при укладенні та (або) виконанні громадянами угод щодо її погашення [59].

Говорячи про фактори доступності ЖКП для населення, на наш погляд, необхідно розділяти поняття фізичної та економічної доступності, які в свою чергу за періодичністю дії можна поділити на одноразові і поточні. При цьому під фізичної (техніко-технологічної) доступністю розуміється можливість приєднання до комунальних мереж і споживання якісних ЖКП, а під економічної – можливість оплатити спожиті послуги.

Крім того, доцільно виділити інформаційну складову доступності ЖКП, яку розуміють як доступність інформації нормативно-правового характеру про права споживачів ЖКП, номенклатурі, періодичності та якості послуг (особливо актуально в частині послуг з утримання, обслуговування та ремонту житлового фонду та обладнання), а також організаціях, що надають дані послуги, розкладі їх роботи і способі оплати послуг. Сюди ж, на наш погляд, слід віднести оцінку можливості подивитися перераховані вище дані, оформити необхідні заявки і сплатити послуги через особистий кабінет на сайті організації в мережі Інтернет, а також доступність оплати через платіжні термінали, банкомати і відділення різних банків і поштові відділення.

Інформаційна модель доступності ЖКП для населення розроблена в рамках моделі комплексної оцінки доступності житла для населення, включає 3 складові: фізична, економічна та інформаційна доступність; є ієрархією факторів, які оцінюють кожну зі складових, за допомогою набору показників. Оплата ЖКП істотно залежать від розміру і структури домогосподарства, від типу займаного житла, рівня його благоустрою і загальної площі [29, с. 43].

Фізична доступність ЖКП визначається наявністю організацій, що надають дані послуги, наявністю і станом комунальної інфраструктури та житлового фонду, рівнем його благоустрою, які визначають технічні можливості приєднання нових абонентів до мереж і якість, в тому числі, безперебійність ЖКП.

Інформаційна доступність ЖКП визначається:

– наявністю і широким доступом до інформації про: самі послуги (номенклатури (переліку) і періодичність їх надання, як, нормативному і фактичне споживання, в т.ч. загальнобудинкових), нормативно-правових актах, що регулюють відносини суб'єктів у сфері надання ЖКП, права і обов'язки їх постачальників і споживачів, затверджених стандартах.

– рівнем розвитку інформаційних технологій в житлово-комунальному господарстві та можливості доступу до них, хоча б в обмеженому режимі, населення: геоінформаційних систем, особистих кабінетів абонентів на сайтах держпослуг, єдиних розрахункових центрів і організацій житлово-комунального комплексу в мережі Інтернет, систем інформаційно-правової підтримки ОСББ і окремих абонентів, інформування населення по електронній пошті і смс-оповіщення, сучасних технологій оплати послуг (банки, банкомати, платіжні термінали, інтернет-банки.

Тому враховуючи таку цільову аудиторія як люди похилого віку доречно віднайти напрями вдосконалення публічно-управлінського забезпечення одержання субсидій особами похилого віку.

На наш погляд, є два важливі моменти при отриманні субсидії – користування Інтернетом за допомогою комп'ютера та звичайним телефоном для отримання інформації через смс-повідомлення.

Ми вже досліджували, що існує готівкова форма отримання субсидії і безготівкова. Наявна виплачується на картки в банку і на пошті. Субсидіант отримує смс-повідомлення від управління, коли субсидія призначена. Розмір можна дізнатися або прийшовши до управління особисто, або по телефону Інформаційної лінії.

Безготівкова субсидія виплачується тільки через Ощадбанк. Ощадбанк відкриває спеціальний рахунок на кожного одержувача субсидії, гроші з нього зняти не можна. Вони перераховуються тільки на оплату комунальних послуг. В кінці кожного місяця Ощадбанк розсилає смс-повідомлення, де вказано розмір субсидії і розписано по послугах скільки залишилося доплатити. Так

само в Ощадбанку є особистий кабінет одержувача субсидії, там можна зареєструватися і бачити, що відбувається з субсидією.

Важливим управлінським моментом для керування отриманням субсидій є навчання отримувачів користування сайтом Ощадбанку, володіння навичками користування особистим кабінетом. Одним з важливих і доступних способів навчання, на наш погляд, може бути тренінг. Для отримувачів субсидій дуже важливо використати саме тренінг для такого навчання, тому що це групова, контактна та така форма спільного навчання, яка передбачає зворотній зв'язок, тобто можливість поставити запитання, роз'яснити додатково, пересвідчитись, що отримувачі інформації сприйняли її [24, с. 41].

Тренінг – це одна з форм навчання і передачі інформації. А саме: групове заняття з якоїсь заздалегідь заявленої теми, на якому присутні учасники зайняті вирішенням кожен своєї проблеми.

Тренінги формують у учасників впевненість і компетентність. Дають конкретні інструменти – алгоритми ефективних дій і схеми правильної поведінки в різних ситуаціях професійної та суспільного життя.

Тренінги – це дуже інтенсивне навчання. Середня тривалість тренінгу 2 – 3 дні. Тривалість одного навчального дня, як правило, 6-8 академічних годин. Оптимальна кількість учасників в групі 10 – 12 чоловік. Це дозволяє, з одного боку, кожному продемонструвати виконання завдання і отримати зворотній зв'язок від тренера і всіх учасників.

В ході тренінгу:

- теоретично надається інформації про нарахування субсидій на рахунок користувача в Ощадбанці та особистий кабінет в Ощадбанці;

- на практиці засвоюються знання щодо освоєння навичок користування особистим кабінетом на сторінці Ощадбанку.

- тренінг складається з двох частин: передачі необхідних знань і розвитку навичок. У нього зазвичай включають знайомство і спілкування в групі, освітні лекції, рольові ігри, командні роботи. Теоретична частина тренінгу дає можливість отримання знань [61, с. 286].

Для тренінгу слід зауважити такі дані: для того щоб людина похилого віку зрозуміла як користуватися особистим кабінетом в системі Ощадбанку потрібен комп'ютер, номер телефону, Інтернет.

Програма тренінгу повинна включати наступне:

– на тренінгу слід розповісти про типове користування комп'ютером: як включити/виключити, знайти браузер, зайти в мережу Інтернет, зайти на сайт Ощадбанку.

– на вкладці «Пільговикам та субсидіантам» клікнути «детальніше» (див. рис. 3.1.);

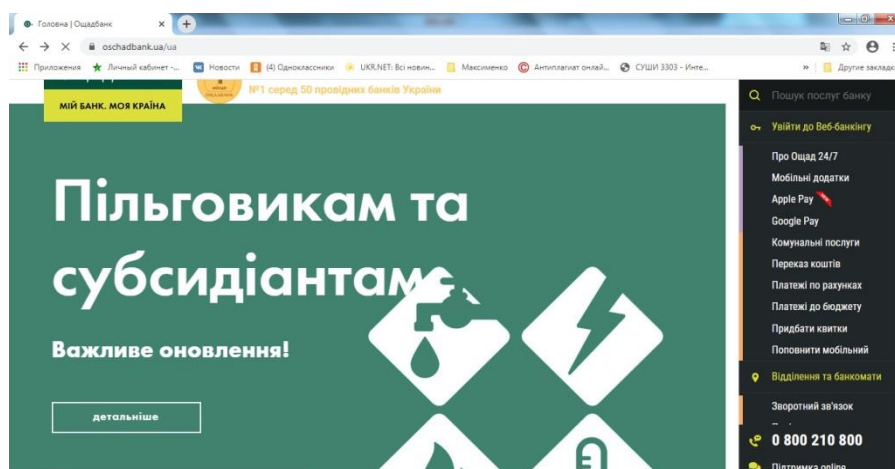

Рис. 3.1. Реєстрація на сайті Ощадбанку

– перейшовши на дану веб-сторінку – є вікно «безготівкова монетизація субсидій та пільг» (див. рис. 3.2.);

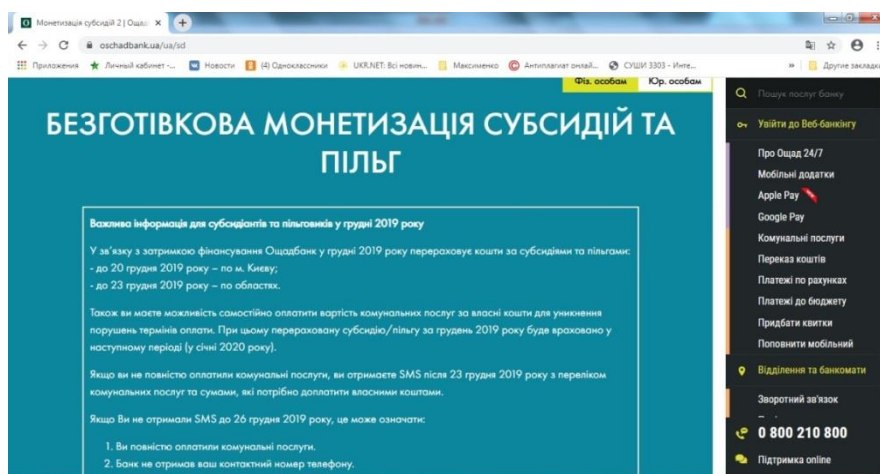

Рис. 3.2. Вкладка «Безготівкова монетизація субсидій та пільг»

– важливо, для того, щоб отримувати sms-повідомлення про стан розрахунків за комунальні послуги та контролювати рух коштів у особистому

кабінеті, субсидіантам і пільговикам необхідно: звернутися до управління соціального захисту населення з проханням доповнити ваші персональні дані номером мобільного телефону. Якщо ви вже надавали ваш номер мобільного телефону, звертатися повторно не потрібно. Далі управління передасть ваш номер мобільного телефону банку. Після цього ви зможете отримувати смс-повідомлення про стан розрахунків за комунальні послуги та зареєструватися в особистому кабінеті одержувача субсидії: <https://pkb.oschadbank.ua/login>;

– пролиставши вниз, користувач побачить вікно «Особистий кабінет субсидіанта/пільговика (див. рис. 3.3.);

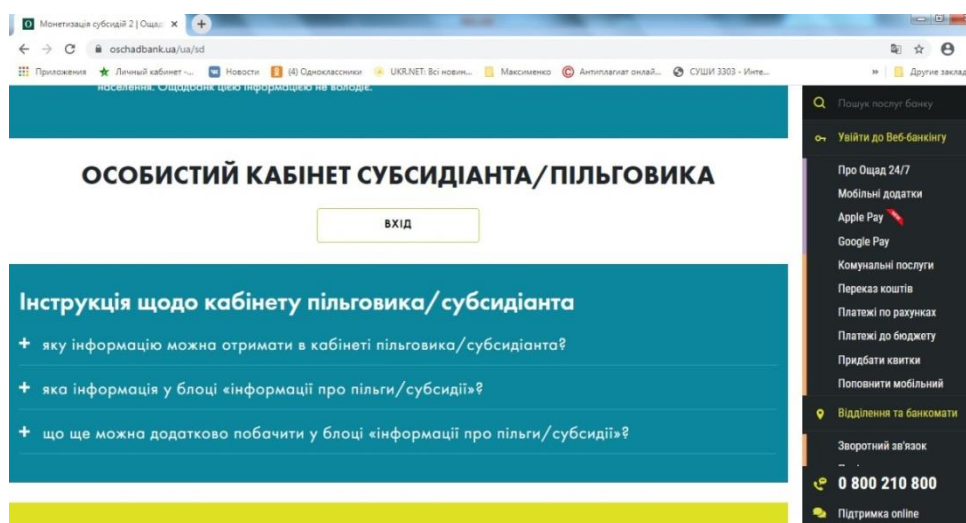

Рис. 3.3. Особистий кабінет субсидіанта або пільговика

– заповнивши дані (телефон, пароль, кабінет фізичної особи) натиснути кнопку «Увійти» (див. рис. 3.4.);

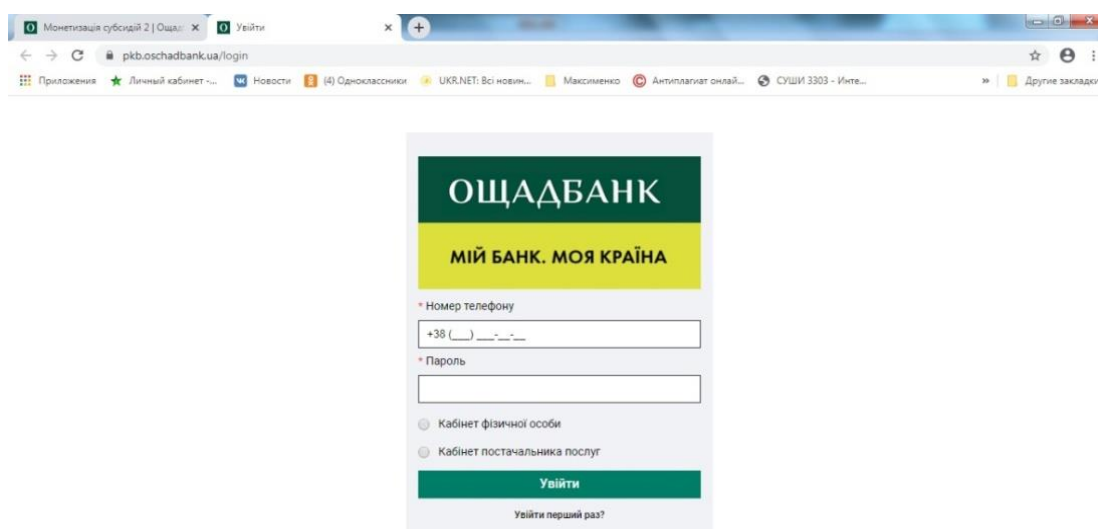

Рис. 3.4. Кабінет фізичної особи

– після входження в особистий кабінет вам веб-сторінка надасть наступну інформацію: персональні дані, де вказані дані про прізвище, ім'я, по-батькові, контактний телефон, адреса проживання, дані, які були передані до управління соціального захисту населення: ідентифікатор особи в БД УПСНЗ, код УПСНЗ тощо (див. рис. 3.5.);

Персональні дані			
ПІБ	Дата народження	РНОКПП (ІПН) одержувача пільг	Документ
Контактний номер телефону	Номер облікового запису в системі ЄБК	Ідентифікатор особи в БД УПСНЗ	Код УПСНЗ
Адреса	Ознака опалення		

Рис. 3.5. Персональні дані

– інформація про пільги або субсидію: дата початку та дату кінця надання пільг від управління; статус обліковому запиту та залишок на обліковому запиті (див. рис. 3.6.);

Інформація про пільги			
Дата початку дії пільг в УПСНЗ	Дата кінця дії пільг в УПСНЗ	Статус обліковому запису	Залишок на обліковому запису
2004-06-15		Активний	0
Період	Нараховано УПСНЗ (грн.)	Профінансовано Мінсоцполітики (грн.)	Зараховано на обліковий запис (грн.)
🏠 10/2019	456.27	456.27	456.27
🏠 11/2019	1 279.86	1 279.86	1 279.86

Рис. 3.6. Інформація про пільги або субсидію

– інформація про постачальників: назва постачальника послуги, ЄДРПОУ постачальника послуги, назва послуги, пріоритет послуги, особистий рахунок одержувача субсидії у постачальника (див. рис. 3.7.);

Постачальники				
Назва постачальника послуги	ЄДРПОУ постачальника послуги	Назва послуги	Пріоритет послуги	Особистий рахунок одержувача субсидії у постачальника
ТОВ ХМЕЛЬНИЦЬКЕНЕРГОЗБУТ	42035266	Послуга з постачання та розподілу електричної енергії (послуга з електропостачання)	0	11200001626415
ЖЕК	03356252	Житлова послуга – послуга з управління багатоквартирним будинком, витрати на управління багатоквартирним будинком, у якому створено ОСББ / ЖБК (послуги з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій)	0	3055
КОМБІНАТ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ	03356039	Послуга з поводження з побутовими відходами (послуга з вивезення побутових відходів)	0	7478

Рис. 3.7. Постачальники послуг

– після завершення роботи доцільно використати метод об'єднання учасників тренінгу у малі групи, що дасть можливість за короткий час усім присутнім висловити свої думки, обговорити питання у більш зручній обстановці, допоможе людям похилого віку ближче поспілкуватись між собою та обмінятись досвідом. Наприкінці можна провести опитування чи анкетування: «Які моменти залишились незрозумілими?», «Наскільки був корисний цей тренінг?», «Що ви винесли із цього тренінгу?», «Яка інформація вам здалась найбільш ваговою?». Подібні запитання дозволять з'ясувати ступень засвоєння матеріалу і визначити причини можливого незрозуміння матеріалу або незадовільного сприйняття нових ідей та інформації.

Також виникає проблема у людей похилого віку як користуватися звичайним «кнопочним» телефоном. Здебільшого, пенсіонери приходять до працівників управління і просять за них зробити всі підтверджуючі функції щодо смс-повідомлення або взагалі лише відкрити повідомлення та його прочитати.

Тому ми вважаємо за необхідне також провести тренінг користування звичайним телефоном. Користувачі таких телефонів знають як прийняти виклик та його відхилити, для цього існують червоні та зелені кнопки, але як прочитати смс-повідомлення – тут виникає проблема.

На нашу думку, для реалізації навчання необхідно використовувати форму лекції, наприкінці практичне застосування набутих знань і групове обговорення питань та проблем, які виникли при застосуванні отриманих навичок.

Для швидкого опанування телефону слід провести обговорення за наступним планом:

– Клавiші та частини. Ознайомтеся із клавiшами та частинами вашого телефону: 1. гніздо для зарядного пристрою; 2. ліхтарик; 3. гніздо для гарнітури; 4. екран; 5. клавiша прокручування; 6. клавiша завершення дзвінка/живлення; 7. мікрофон; 8. клавiатура; 9. клавiша дзвінка; 10. клавiші вибору; 11. динамік (див. рис. 3.8.).

Рис. 3.8. Клавiші та частини телефону

– Для відправки та отримання повідомлення слідкуйте таким інструкціям: Виберіть: [Меню] → [Повiдомлення] → [Написати повідомлення]. Впишіть повідомлення за допомогою клавіатури. Знаки вводяться буква за буквою. Клавіша «#» змінює спосiб введення. Можна вибрати «АБВ» – лише великими літерами, «абв» – тільки рядкові літери, «Абв» – перша буква буде великою, наступні – малі, 123 – тільки цифри. щоб ввести спеціальні знаки, такі як: крапка, кома, дефіс і т.п., натисніть «*» і виберіть зі списку потрібний символ, або натискайте «1» поки не з’явиться потрібний знак (не працює в цифровому режимі).

Пробiл між словами можна поставити клавішею «0» (нуль). Щоб відправити повідомлення натисніть [Опції] → [Надіслати] і [Ввести номер] або виберіть зі записаних контактiв, підтвердіть клавішею «ОК» і виберіть [Налаштування] → [Відправити].

– Перегляд повідомлень: Виберіть: [Меню] → [Повiдомлення] → [Вхідні], виберіть у списку повідомлення і натисніть → [Опції] → [Перегляд].

– Контакти. Додавання нового контакту: Виберіть: [Меню] → [Список номерiв] → [Додати новий контакт] → [Налаштування] → [Вибрати].

– На завершення ми пропонуємо наступні вправи для отримання зворотнього зв’язку.

Вправа «Завершення речення»

Мета – забезпечити зворотній зв’язок щодо основних моментiв вивченого

матеріалу. Матеріали – прилади для письма.

Процедура: тренер демонструє учасникам записані 4 – 5 незавершених речень, наприклад: «Я дізнався що...», «Мене здивувало, що...», «Мені сподобалося, що...», «Можливо, було б краще, якби...» тощо; пропонує кожному учаснику записати свої відповіді та здати тренеру. Корисно, щоб кожний учасник по черзі повідомив свої записи групі. Так можна обговорити та узагальнити найбільш актуальні відповіді, дізнатися про думки більшості учасників, виявити нез'ясовані питання [7, с. 44].

Вправа «Прощання»

Мета: вербальне підведення підсумків тренінгу, вираз емоційного ставлення учасників групи один до одного і до керівника.

Процедура: учасники групи по колу мають можливість висловити думку, наскільки ефективним їм видався тренінг, наскільки він виправдав їхні сподівання, що нового відкрив в області користування комп'ютером та Інтернетом [35, с. 12].

Таким чином, на думку автора, основними напрямками удосконалення публічно-управлінських механізмів забезпечення одержання субсидій особами похилого віку є інформаційна сфера, яка допомагає більш детально проконсультувати, донести одержувачу субсидій основні завдання та цілі держави щодо нарахування субсидій, їх монетизацію тощо. Для такої категорії населення як люди похилого віку найбільш оптимальним варіантом щодо покращення публічно-управлінських механізмів у наданні послуг є тренінгові форма, яка дасть можливість більш суттєво навчити пенсіонерів користуватися телефоном щодо отримання інформації про стан нарахування пільг через смс-повідомлення та через особистий кабінет на веб-порталі Ощадбанку.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши стан наукової розробки публічно-управлінського забезпечення одержання субсидій особами похилого віку, ми дійшли висновку, що проблеми старості та старіння завжди були в центрі уваги, але як наукова проблема загострилися з прогресом суспільства, який змінював ставлення до людей похилого віку. Специфіку соціального захисту людей похилого віку досліджували Е. І. Холостова, В. М. Шахрай, Л. Т. Тюптя, І. Д. Зверєва, А. І. Капська, І. Г. Зайнишев, Семигіна які з різного боку підходу підходили до проблем літніх людей. В.Б. Авер'янов, В.І.Борденюк, М.Ф.Селівон, В.М.Шаповал зосереджували увагу на конституційно-правовій діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. Г.В.Атаманчук, Б.Гурне, Н.Р.Нижник, Г.Райт в своїх роботах аналізують проблеми публічного управління загалом, а в наукових працях Н.Болотіної, С.Приходька, А.Сіленка, Б.Сташківа, Б.Стичинського проаналізовано сферу публічного управління соціальним захистом зокрема.

Щоб уникнути різночитань у інтерпретації базових понять магістерської роботи, виходячи із специфіки нашого дослідження, уточнюючи зміст основних термінів необхідно зауважити, що під публічно-управлінським забезпеченням одержання субсидій ми будемо розуміти сферу діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, яка спрямована на реалізацію соціальної політики та надання адресної допомоги громадянам, які потребують підтримки в оплаті житлово-комунальних послуг. Люди похилого віку – це статево-вікова категорія осіб віком від 55 років, для яких характерне зниження адаптативних можливостей та негативні руйнівні зміни в життєдіяльності організму.

Ми визначили наступні принципи та методи дослідження публічно-управлінського забезпечення одержання субсидій особами похилого віку, якими керувалися в нашій роботі. По-перше, загальнонаукові принципи об'єктивності, системності, історизму, розвитку та синергізму. Дотримання даних принципів дозволило нам об'єктивно вивчити становище людей

похилого віку в суспільстві, системно визначити проблеми, які пов'язані з публічно-управлінським забезпеченням одержання субсидій, дослідити причини виникнення даних проблем і розглянути процес їх розвитку у зв'язку з невинними суспільними змінами. Реалізація зазначених принципів є можливою за допомогою загально логічних (аналіз, синтез, абстрагування, індукція, дедукція, порівняння) та емпіричних (спостереження, інтерв'ю, анкетування, тестування) методів пізнання, що дозволить комплексно підійти до вирішення проблем людей похилого віку, пов'язаних з одержанням житлової субсидії.

Дослідивши специфіку людей похилого віку як категорії клієнтів соціальної роботи, ми виявили, що основною проблемою є зміна соціального статусу, викликана припиненням звичної трудової діяльності, трансформацією способу життя, обмеженням кола міжособистісних контактів та складнощами адаптації до умов суспільства, які швидко змінюються. Важливо звертати увагу на індивідуальні розбіжності серед категорії людей похилого віку, зумовлені активністю або пасивністю, виходом на пенсію чи продовженням трудової діяльності, психологічними особливостями. Виділяють шість теорій, які з різного боку підходять до трактування ролі людей похилого віку у суспільстві: роз'єднаності, активності, розвитку, маргінальності, вікової стратифікації і теорія субкультур. К. Вишневська-Рошковська виділяє п'ять видів життєвої позиції людей похилого віку (конструктивну, залежну, захисну, ворожості до світу та ворожості до себе), що важливо враховувати при оцінці поведінки літньої людини, виборі форм та методів спілкування з нею.

В нашій роботі були охарактеризовані методи та форми публічно-управлінського забезпечення людей похилого віку, яке здійснюється за допомогою податкового, кредитного, бюджетного, адміністративного, організаційного, правового, програмного механізмів та механізму держзамовлення. Єдиним органом законодавчої влади в Україні є Верховна Рада, яка здійснює функцію законодавчого забезпечення державної соціальної політики та соціального захисту населення. Кабінет Міністрів України

забезпечує розробку публічно-управлінських механізмів впровадження соціальної політики та забезпечує розроблення та виконання державних програм соціальної допомоги. Центральним органом виконавчої влади, який забезпечує реалізацію публічного управління сферою соціального захисту є Міністерство соціальної політики. Формами публічно-управлінське забезпечення осіб похилого віку є територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг), відділення паліативної допомоги, соціально-педагогічна послуга «Університет третього віку».

Житлова субсидія як складової публічно-управлінського забезпечення є організаційно-управлінським механізмом життєзабезпечення осіб похилого віку. Основним законодавчим актом, що регулює сферу її надання є постанова Кабінету Міністрів України № 848 «Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива», яка регулює правове поле для одержання субсидій. Постановою встановлено законодавче визначення поняття субсидії, затверджено перелік документів для її оформлення та умови її надання.

Нами було проаналізовано організацію публічно-управлінського забезпечення одержання субсидій особами похилого віку на прикладі управління соціального захисту населення Запорізької міської ради по Заводському району. Управління забезпечує соціальну підтримку сім'ї, материнства і дитинства, літніх громадян інвалідів, пільгових категорій громадян; здійснює призначення та виплату соціальної допомоги, житлових субсидій та пільг. Однією із основних функцій є прийом населення з усіх питань, що входять в компетенцію органів соціального захисту. Особи похилого віку складають близько 73 % усіх одержувачів субсидії у Заводському районі. Слід звернути увагу на те, що 60 % осіб пенсіонерів зареєстровані в житлових приміщеннях самі, тому самостійно займаються питаннями оформлення та одержання житлової субсидії. З січня 2019 року відбувається

монетизація житлової субсидії. Слід зазначити, що паралельно функціонують дві системи надання субсидії у грошовій формі – готівкова та безготівкова.

Охарактеризувавши напрямки оптимізації публічно-правлінського забезпечення одержання субсидій особами похилого віку, ми дійшли висновку, що у зв'язку з проникненням в наше життя інформаційно-комунікативних технологій у багатьох категорій громадян з'являється проблема інформаційної нерівності. Найчастіше від цієї проблеми страждають люди похилого віку. Томи виникає необхідність створювати умови на державному рівні, що роблять доступними інформаційно-комунікаційні технології та користування сучасними технічними засобами для цієї категорії населення. Застосування тренінгових форм роботи з людьми похилого віку оптимізує формування навичок користування Інтернетом та телефоном за рахунок створення комфортного психологічного клімату в колективі людей похилого віку та розвитку комунікативних здібностей. Це дозволить забезпечити більшу задоволеність літніми людьми новими формами житлової субсидії та покращить загальне сприйняття системи соціального захисту в цілому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамова Г. С. Психология человеческой жизни. Исследования геронтопсихологии. Москва : Издательство «Академия». 2002. 224 с.
2. Августова Л. И., Никифоров Г. С. Психология старения и долголетия. Санкт-Петербург : Питер, 2003. 310 с.
3. Александрова, М.Д. Отечественные исследования социальных аспектов старения. *Психология старости и старения* : хрестоматия / сост. О. В. Краснова, А. Г. Лидере. Москва : Издательский центр «Академия», 2003. С. 177-182.
4. Алексеев П. В., Панин А. В. Философия : учебник. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : ТК Велби, Издательство Проспект, 2003. 608 с.
5. Альперович В. Д. Проблемы старения : демография, психология, социология. Москва : ООО «Издательство Астрель», ООО «Издательство АСТ», 2004. 352 с.
6. Арутюнов В. Х., Мішин В. М., Свінціцький В. М. Методологія соціально-економічного пізнання : навч. посібник. Київ : КНЕУ, 2005. 353 с.
7. Березина Т. Н. Тренинг интеллектуальных и творческих способностей. Санкт-Петербург : Речь, 2010. 189 с.
8. Битяк Ю. П., Гаращук В. М., Дьяченко О. В. Адміністративне право України. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 401 с.
9. Бойко М. Д. Право соціального забезпечення (перевидання) : навч. посіб. Київ : Олан, 2004. 311 с.
10. Бороздина Л. В. Особенности самооценки в позднем возрасте. *Психология старости и старения* : хрестоматія / сост. О. В. Краснова, А. Г. Лидере. Москва : Академия, 2003. С. 135-148.
11. Босак О. З. Публічне управління як нова модель управління у державному секторі. *Державне управління : теорія та практика*. 2010. № 2. С. 114–122.
12. Гасанова П. Г., Омарова М. К. Психология одиночества. Киев : Общество

с ограниченной ответственностью «Финансовая Рада Украины» (Киев), 2017. 76 с.

13. Головатий М. Ф. Соціальна політика і соціальна робота : термінол.понятійн. слов. Київ : МАУП, 2005. 560 с.

14. Горілий А. Г. Історія соціальної роботи : навчальний посібник. Тернопіль : Вид-во «Астон», 2004. 174 с.

15. Григорьева И. А. Старение населения и изменение подходов к социальной политике. *Пушковские чтения : тезисы докл. IV науч-практ. конф. с междунар. участием, посвященной памяти Э. С. Пушковой*. Санкт-Петербург, 2008. С. 27-28.

16. Гулина М. А. Духновская Л. Б. Психология социальной работы. Санкт-Петербург : Питер, 2002. 352 с.

17. Демографічна криза в Україні : проблеми дослідження, витоки, складові, напрями протидії : монографія / за ред. В. Стешенка. Київ : НАН України. Інститут економіки, 2001. 560 с.

18. Денисенко К. В. Удосконалення організаційно-управлінського механізму соціального захисту осіб похилого віку. *Международный научный журнал «Интернаука»*. № 10 (32), 2017. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/mnj_2017_10_3%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/mnj_2017_10_3%20(2).pdf) (дата звернення: 26.10.2019).

19. Державна політика в соціогуманітарній сфері : підручник / за заг. ред. В. А. Скуратівського, В. П. Трощинського. Київ : НАДУ, 2010. 284 с.

20. Державне управління : словник-довідник / уклад.: В. Д. Бакуменко (кер. творчого кол.), Д. О. Безносенко, І. М. Варзар та ін.; за заг. ред. В. М. Князева, В. Д. Бакуменка. Київ : Вид-во УАДУ, 2002. 228 с.

21. Державне управління та державна служба : словник-довідник / уклад. О. Ю. Оболенський. Київ : КНЕУ, 2005. 480 с.

22. Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2009 р. №1417. Дата оновлення: 05.01.2016. URL :

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1417-2009-%D0%BF> (дата звернення: 15.10.2019).

23. Дубенко С. Д., Кудлай Т. П., Мельниченко В. І., Плахотнюк Н. Г. Право в державному управлінні : навч. посіб. Київ : НАДУ, 2016. 376 с.

24. Економічний аналіз реалізації соціально-гуманітарної політики України : монографія / за заг. ред. І. В. Розпутенка. Київ : НАДУ, 2008. 124 с.

25. Елютина М. Э., Чеканова Э. Е. Социальная геронтология. Саратов : СГТУ, 2001. 168 с.

26. Енциклопедичний словник з державного управління / за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. Київ : НАДУ, 2010. 820 с

27. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. Київ : НАДУ, 2011. Т. 1 : Теорія державного управління / наук.-ред. Колегія : В. М. Князев (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) та ін. 2011. 748 с

28. Зверєва І. Д., Лактіонова Г. М. Соціальна робота в Україні. Київ : Наук. світ, 2007. 294 с.

29. Злупко С. М., Радецький Й. І. Людський потенціал, зайнятість і соціальний захист населення в Україні : навч. посіб. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. 192 с.

30. Кабаченко Н., Семигіна Т. Сучасні підходи до соціальної роботи з людьми похилого віку. *Соціальна політика і соціальна робота*. 2005. № 1. С. 93-109.

31. Козлова Т. З. Социальное время пенсионеров. *Социологические Исследования*. 2002. № 6. С. 130-135.

32. Колот А. Генезис соціальної політики від впливом глобалізації та лібералізації економічних відносин. *Україна: аспекти праці*. 2008. № 1. С. 3-11.

33. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.

34. Кохановский В. П. Философские проблемы социально-гуманитарных наук (формирование, особенности и методология социального познания) : учеб. пособие для асп. Ростов-на-Дону : Феникс, 2005. 320 с.

35. Кочюнас Р. Психотерапевтические группы : теория и практика. Москва : Академический проект, 2000. 240 с.

36. Крайг К., Бокум Д. Психология развития. Санкт-Петербург.: Питер, 2005. 940 с.

37. Краснова О. В., Лидере А. Г. Социальная психология старения : уч. пособие для студентов высш. уч. заведений. Москва : Изд.центр «Академия», 2002. 288 с.

38. Кузин Ф. А. Магистерская диссертация. Методика написания, правила оформления и процедура защиты. Практическое пособие для студентов-магистрантов. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Ось-89, 1999. 304 с.

39. Курьшева, О. В. Возраст как социально-психологический феномен : монографія. Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2012. 306 с.

40. Кухта М. П. Соціальний потенціал людей старшого віку в Україні : монографія. Київ : КНУКіМ, 2018. 304 с.

41. Лібанова Е. М. Бідність населення України : методологія, методика та практика аналізу. Київ : КНЕУ, 2008. 330 с.

42. Лібанова Е. М., Курило І. О. Що очікувати українцям до 2050 року? *Урядовий кур'єр*. 1 січня 2012. URL : <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/sho-ochikuvati-ukrayincyam-do-2050-roku> (дата звернення: 15.10.2019).

43. Лукашевич М. П., Мигович І. І. Теорія і методи соціальної роботи : навч. посіб. 2-ге вид., доп. і випр. Київ : МАУП, 2003. 168 с.

44. Майстро С. В. Розмежування повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування. *Державне будівництво*. 2012. № 1. URL : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2012-1/doc/4/05.pdf> (дата звернення: 15.10.2019).

45. Макаренко О. М. Історичні та соціальні передумови й основні концептуальні підходи до соціального захисту осіб похилого віку. *Теорія та*

практика державного управління: зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2009. Вип. 1 (24). С. 371–378.

46. Максимова С. Г. Социально-психологические особенности личности позднего возраста. Барнаул : Изд-во Алтайского Госуниверситета, 1998. 98 с.

47. Мельник Р. С. Категорія «публічне управління» у новій інтерпретації. *Право і суспільство*. 2012. № 6. С. 95-98.

48. Населення України. Імперативи демографічного старіння. Київ : ВД «АДЕФУкраїна», 2014. 288 с.

49. Павленок П. Д. Методология и теория социальной работы : учебное пособие. Москва : ИНФРА-М, 2008. 267 с.

50. Погодина А. Б., Газимов А. Х. Основы геронтологии и гериатрии Ростов-на-Дону : Феникс, 2007. 253 с.

51. Положення про управління соціального захисту населення Запорізької міської ради по Заводському району URL : <http://upsznr.zp.ua/polozhennya-pro-upravlinnya/> (дата звернення: 15.10.2019).

52. Право соціального забезпечення в Україні : підручник / за заг. ред. С. М. Прилипка, О. М. Ярошенка. Харків : Видавництво «ФІНІ», 2009. 434 с.

53. Право соціального забезпечення : навч. посіб. / за заг. ред. В. В. Жернакова. Харків : Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2013. 126 с.

54. Причини підвищення тарифів на теплову енергію та комунальні послуги з централізованого опалення та постачання гарячої води. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. URL : <https://www.nerc.gov.ua/?id=23923>

55. Про впровадження соціально-педагогічної послуги «Університет третього віку» : Наказ Міністерства соціальної політики України від 25.08.2011 р. № 326. Дата оновлення: 25.08.2011. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0326739-11/sp:wide> (дата звернення: 15.10.2019).

56. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003 р. №1058-IV. Дата оновлення: 04.12.2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> (дата звернення: 12.12.2019).

57. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII. Дата оновлення: 19.09.2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18> (дата звернення: 15.10.2019).

58. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 07.06.2001 р. № 2493-III. Дата оновлення: 28.11.2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14> (дата звернення: 05.12.2019).

59. Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.1995 р. № 848. Дата оновлення: 20.10.2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-95-%D0%BF> (дата звернення: 15.11.2019).

60. Про схвалення Стратегії реформування системи надання соціальних послуг : розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2012 р. № 556-р. Дата оновлення: 08.08.2012. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/556-2012-%D1%80> (дата звернення: 15.10.2019).

61. Психология социальной работы / под общей ред. М. А. Гулиной. Санкт-Петербург : Питер, 2002. 352 с.

62. Публічне управління та адміністрування в умовах інформаційного суспільства: вітчизняний і зарубіжний досвід / за заг. ред. С. Чернов, В. Воронкова, В. Банах, О. Соснін, П. Жукаускас, Й. Ввайнхардт, Р. Андрюкайтене. Запоріжжя : ЗДІА, 2016. 606 с

63. Публічне управління : теорія та методологія : монографія / М. А. Міненко. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. 404 с.

64. Публічне управління : термінол. слов. / уклад.: В. С. Куйбіда, М. М. Білинська, О. М. Петроє та ін. Київ : НАДУ, 2018. 224 с.

65. Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б.. Современный экономический словарь. 2-е изд., испр. Москва : ИНФРА-М. 1999. 479 с.

66. Реформування публічного управління : теорія, практика, міжнародний досвід : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 31 жов. 2014 р. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2014. 456 с.

67. Реформування соціальної політики в Україні : проблеми та перспективи : навч.-наук. вид. / за заг. ред. В. А. Скуратівського, В. П. Трощинського. Київ; Львів : НАДУ, 2012. 368 с

68. Ройк В. Старение населения – фактор, который нельзя игнорировать. *Человек и труд*. 2009. № 7. С. 25–32.

69. Рыбакова Н. А. Феномен старости : монография. Москва; Псков : Изд-во Псковского обл. ин-та повышения квалификации работников образования, 2000. 169 с.

70. Сахарова Т. Н. Эмоционально-нравственная сфера пожилых людей (опыт психологического исследования): монография. Москва : Издательство Прометей, 2011. 220 с.

71. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.

72. Соціальний захист населення України: монографія / за ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. Київ : НАДУ, 2009. 184 с.

73. Стопчак А. Ю. Історичні аспекти виникнення та еволюції соціального захисту населення в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2010. № 1. Т. 1. С. 60–64.

74. Тертичка В. В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні : монографія. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. 750 с.

75. Тюптя Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота: теорія і практика: навч. посіб 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2008. 574 с.

76. Управління соціальним і гуманітарним розвитком: навч. посіб.: у 2 ч. / за заг. ред. В. А. Скуратівського, В. П. Трощинського. Київ : НАДУ, 2009. Ч. 1. 456 с.

77. Фельдштейн Д. И. Психология взросления : Структур.-содерж. характеристики процесса развития личности: Избр. тр. Москва : Флинта, 1999. 670 с.

78. Халецька А. А. Соціальний захист населення в Україні : теорія та практика державного управління: монографія. Донецьк : Юго-Восток, 2010. 430 с.

79. Холостова Е. И. Социальная работа с пожилыми людьми : учебное пособие. 4-е изд. Москва : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2007. 348 с.

80. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень : навчальний посібник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2003. 240 с.

81. Шаров Ю. П. Інноваційні інструменти публічного адміністрування : європейський контекст. *Публічне управління: теорія та практика*. 2010. № 1. С. 5-9.

82. Юрченко Ю. Д. Соціальний захист населення як об'єкт соціального управління. *Збірник наукових праць НАДУ*. 2005. Вип. 1. С. 470-478.

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Зюмкіна Наталя Геннадіївна, студентка 3 курсу магістратури, форми навчання заочної, факультету соціології та управління, спеціальність «публічне управління та адміністрування», адреса електронної пошти natasha.zyumkina@gmail.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Публічно-управлінське забезпечення одержання субсидій особами похилого віку» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) Зюмкіна Н.Г.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (науковий керівник) Бойко Г.В.